

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

RAVNKILDE SOGN FOR HUNDREDE AAR SIDEN

AF
ANDERS BAK,
FYRKILDE

SÆRTRYK AF DAGBLADET HIMMERLAND

Ravnkilde Sogn for Hundrede Aar siden.

AF RAVNKILDE SOGN, der er beliggende i Midthimmerland, var indtil Midten af forrige Aarhundrede godt Halvdelen Hede og Moser og omkring en Femtedel Skov. Fra Landevejen, en Kilometer Syd for Kirken, kunde man vandre i Lyns flere Mil mod Sydvest. Paa dette Lyngbælte strakte sig en uregelmæssig Række af Kæmpehøje fra Vest til Øst. Mod Vest er den en Fortsættelse af de højtliggende Stejlhøje og de ligeledes højt beliggende Inshøje i Mejlby. Rækken fortsætter saa ned over Fyrkilde Hede med en Samling Smaahøje, og længere mod Øst findes paa Skaarup Hede de store Høje, som nu er fredede; Syd for Ravnkilde fortsætter Rækken ned til Engen. Mange af de mindre Høje er nu sløjfede; men af større er endnu Kongshøj, Nysenhøj og Lynghøj tilbage. Østen for Engdraget fandtes ogsaa en hel Del Smaahøje spredt over Nysum Mark og Hede; men de er nu omtrent alle forsvundne. Den nordre Række Høje var ikke saa talrige som den sydlige og fortsattes ligeledes fra Mejlby, idet der tæt Vesten for Fyrkilde Skel fandtes en stor Høj — Skindelhøj —, som nu er helt forsvun-

den. Paa Fyrkilde Mark laa Frandelirehøjene, Bavnhøj og Fyrkildehøj, men de er nu alle forsvundne. Paa det nordøstlige Hjørne af Kirkegaarden ligger endnu den store Klyngeshøj, hvorimod Valdhøjene Øst for Nysum By er omtrent sløjfede.

Da Ravnkilde var lille.

Paa Sognets højeste Punkt ligger Ravnkilde Kirke, og omkring den er der i de senere Aar vokset en betydelig Landsby op; men for et Aarhundrede siden bestod selve Byen kun af 3 Gaarde foruden Kirken og Skolen og blev da ikke kaldt Ravnkilde, men benævnedes altid Kirkegaarde, og under dette Navn findes de ogsaa anførte i alle gamle Dokumenter. Øst for Kirken under det store Bakkedrag, der benævnes Kirkebakkerne, er der i Engkanten et betydeligt Kildevæld, der nu ved Hjælp af Hæverter forsyner hele Byen med Vand, og det er efter denne Kilde, Byen har faaet Navn; thi af de oprindelig fire Gaarde, der laa under Bakkerne, laa i alt Fald de tre omkring denne Kilde, der kaldtes Ravnkilde. Fra Syd til Nord gennemskæres Sognet af to Engdrag. I det østlige har Lindenborg Aa sit Udspring og ligeledes Laastrup Aa,

idet Vandet i Bækken lidt Sydvest for Nysum skilles ved et Højdepunkt i Engen, der kaldes Truntholmene. Øst for dette Engdrag ligger Nysum, der er den østlige Del af Sognet og grænser mod Øst til Rold og Vebstrup Sogne. I det vestlige Engdrag udspringer mellem nogle Bakker en lille Bæk, der løber forbi Nørlund Hovedgaard og efterhaanden sammen med nogle andre mindre Vandløb danner en ret stor Aa, der løber ud i Limfjorden ved Halkær. Vest for dette Engdrag ligger Fyrkilde og den af „Nørlund Ladegaard“ i 1917 udstykkede By Ladelund. Her paa disse Marker var det, at Omegnens Beboere før et Aarhundrede siden maatte forrette deres Hoveriarbejde eller i alt Fald det meste af det, og den gamle Vej fra Mejlby og Fyrkilde til Ladelund kaldes den Dag i Dag af Beboerne for Hovvejen.

Den øvrige Del af Sognet: Lille Rørbæk, Bradstrup, Ravnkilde, Skaarup, Konradsminde, midt inde i Skoven, og hvor der drives et ret stort Savskæreri, samt Herregaarden „Nørlund“ ligger altsammen mellem de to Engdrag. I ældre Tider har der i Sognet været

nogle Smaasøer,

som nu er omtrent forsvundne. I Skellet mellem Fyrkilde og Mejlby har der lidt Norden for Landevejen været en Sø, som blev kaldt Fyrkilde Sø, velsagtens fordi største Delen af Søen var paa den Side. Et lille Stykke Syd for Nørlund Hovedgaard midt ude i Engen var der forhen en lille Sø, der hed Kløftsø; men efterhaanden som Vandstanden i Aaen er bleven sænket for at faa Engarealerne dræned, er Søen tørret ud, dog kan jeg huske, at naar jeg som Dreng gik

over Søbunden, var det, som om jeg gik paa et udspændt Tæppe. I en Slugt ind i det sydøstlige Hjørne af Nørlund Skov har der forhen været en lille Sø, der kaldtes Gaardsø. Stedet kaldes endnu Gaardsøs Mose og har forhen i en Aarrække været benyttet til Tørvegravning, men er nu opdyrket og udlagt til Græsning paa et lille Morads nær ind i Skovkanten.

Ved Konradsminde har der ogsaa i ældre Tider været drevet Fabriksvirksomhed. For omkring ved hundrede Aar siden ejedes Nørlund af Rasmus Conradsen, som anlagde og drev et Glasværk der. Nogle Beboere, der havde Køretøj, havde Fortjeneste med at køre rundt i Egnen og samle Flintesten, Aske og hvad andet, der kunde bruges ved

Glasfabrikationen,

men selve Arbejdet med Tilvirkningen af Glasset blev udført af Udlændinge, Tyskere, Russere og enkelte Nordmænd; men en Del af Egnens Ungdom, baade mandlige og kvindelige, samt de faa Husfolk, der den Gang fandtes, havde en Sommerfortjeneste ved Tørvegravning i Sortemose eller i Gaardsøs Mose. Omtrent ved Midten af Aarhundredet døde Krigsraad Conradsen (han blev begravet paa Ravnkilde Kirkegaard ved østre Side af Højen, hvor der staar en stor Granitsten paa hans Grav), og Godset blev købt af Kammerherre Mylius, der i Forvejen ejede Gandrupgaard med den store Gandrupmose, og dertil flyttede han efter kort Tids Forløb Glasværket, da Stedet her var lige ved Hovedlandevejen mellem Aalborg og Hobro; men det vilde nok alligevel ikke svare sig, thi efter nogle Aars Forløb blev det helt nedlagt.

Da Glasværket blev nedlagt ved Konradsminde, blev der ikke mange Bygninger staaende; men endnu staaer en pæn 2-Etagers Bygning, der bliver anvendt til Skovriderbolig. I den sydlige Del af Sognet laa Bradstrup Sø, der først er bleven udtørret i de senere Aar. Søen var formet som en Hestesko og gik tæt op imod Vejen med begge Ender, og paa Halvrundingen derimellem laa tæt op til hinanden de 3 Bradstrupgaarde, og sandsynligvis har de ligget der alle 4. Før der begyndtes paa nogen Udtørring, var Søen ret fiskerig. Mens jeg var en lille Dreng, kom der om Sommeren, — naar Vejret var godt — en gammel Nordmand ved Navn Hagen og stavrede ud til Søen (ca. 7 km) for at fiske Gedder og Aborrer. Paa Hjemturen gik han saa ind alle Steder i Nærheden af Vejen og faldbød Fiskene, som har bar i en lille Kurv paa Armen. Han var éen af dem, der blev tilbage, da Glasværket blev flyttet, og han boede i Pensionshuset ved Konradsminde og nød lidt Understøttelse fra Godset. Da Løjtnant E. Bluhme ved Giftermaal med Hofjægermester Schüttes Datter Louise fra Bygholm blev Ejer af Nørlund om ved 1870, blev der flere Gange forsøgt med Anlæg af Fabriksvirksomhed inde i Skoven. Han byggede f. Eks. en stor Kulovn til Fremstilling af Trækul; men ogsaa dette Foretagende gik i Vasken. Nogle Aar senere byggede han

et Savværk

Øst for Konradsminde, og det slog bedre an; men efter nogle Aars Forløb brændte det og blev saa opført i betydelig større Stil. Der fremstillede Bygningstømmer af alle Slags samt Planker til Gavntre af Gran og Bøg

samt en Masse Træsko og Bunde. Naar Skærieriet er i fuld Gang, beskæftiges ca. 40 Mand dér, foruden alle de mange, der arbejder i Skoven, og Masser af Brænde bliver fragtet fra Skoven Aaret rundt baade til Omegnens Beboere og pr. Lastbil langt længere omkring.

Først da Bønderne ved Midten af forrige Aarhundrede blev tilbudt deres Brug til Selveje til en efter den Tid rimelig Pris, begyndte de modigst at købe, medens andre var bange for at vove Skridtet; dog efter nogle Aars Forløb var de fleste af Sognets Beboere Selvejere. De havde godt en Snes Aar i Forvejen faaet dem overdraget i Fæste. Snart blev der nu taget kraftigt fat paa Jordens Behandling; bedre Avlsredskaber blev anskaffet, Svingplove, Svenskharver og andre Jernharver kom i Brug. Førhavne man kørt med 6 Stude for en Træhjulplov, og Harven var ligeledes af Træ. Snart begyndte Landmændene nu ogsaa at

tilføre Jorden Mergel.

og Begyndelsen skete paa den Maade, at man borede en Jernnavr flere Alen ned i Jorden og trak den saa straks op igen; den Jord eller som oftest Ler, der fandtes i Spiralen paa Spidsen af Navnen, blev saa prøvet med Skedevand, og kunde Jorden saa „koge“, naar det blev hældt paa, saa var det Mergel; men den haardeste Tørn var at faa Mergelen bragt op paa Jorden. Var det i Siden af en Bakke kunde det endda gaa an; thi der kunde man med Heste og Vogn køre direkte til Mergelen og køre den paa Marken med det samme. Var det derimod paa jævn Mark, maatte Mergelen hentes op med et Vindeværk, hvilket skete paa den Maade, at man gravede

et rundt Hul i Jorden som en Brønd, og derover anbragtes es Vindeværk, ved Hjælp af hvilket en Mand hejsede Mergelen op i store Baljer. Naar Mergelen var naaet, udvidedes Hullet skraat ned til alle Sider, og det blev man ved med, saa længe der var Mergel i Bunden, eller saa længe Mergelen var fast og god, og der kunde ofte hejses 1 a 2 Hundrede Læs op af saadan et Hul; men det var et livsfarligt Arbejde, og engang imellem hændte det, at Mergelen pludselig revnede og faldt ned over Arbejderen og dræbte ham. Ogsaa enkelte har fundet en grufuld Død ved at gaa vild en mørk Aften og styrbe i et af disse Huller; thi det var nu ikke alle, der var saa humane at sætte Rækværk omkring. Hvor Mergelen laa mindre dybt i Jorden, blev den ofte trillet skraat op af Jorden paa Hjulbær; men det var nok den Metode, der krævede det haardeste Arbejde, og den Mand, der trillede Mergel op paa Akkord, maatte forrette et haardt Arbejde en lang Dag for at tjene en lille Dagløn.

De mange Smaamoser og Sige, som laa inde i Marken, blev nu

efterhaanden udgrøftede

og drænedes og de store Hedearealer blev lidt efter lidt taget i Brug eller bortsolgt til unge Mennesker, der begyndte som Nybyggere ude paa de helt eller halvt uopdyrkede Udlodder. Ved Anvendelsen af Mergel og Jordens bedre Behandling udløstes ganske naturligt en Del af den Rigdom af Næringsstoffer, der fandtes i denne, og der avledes paa Indmarkerne vældige Korn-Afgrøder. Nu blev Kløveren og enkelte Græssorter som Timothy kendt her i Sognet. Før kaldtes første Aars Græsmark for Boragrene (her kaldte man dem Boderne) og her be-

stod Græsvæksten næsten udelukkende af røde Syren og vild Stedmoderblomst; men det var en Fryd for Øjet at se al den Blomsterpragt, og selv Køerne var glade for dem, da de gamle Agre, hvor Græsset mest bestod af Senegræs, allerede var afgræsset, før Køerne fik Lov til at komme paa de ny. Før Ejendommene blev udskiftet, mens Beboerne havde „Ager om Ager“, som de kaldte det, var der en ca. 3 a 4 Alen bred Lyngstrimmel for hver Ager som Skel, og her var der i Aarenes Løb dynget Masser af Sten op, og alle disse Sten maatte nu fjernes for at faa Lyngbælterne pløjet sammen med den øvrige Mark. Efter, som Jorden nu blev dybere behandlet, traf man ogsaa i Undergrunden en Masse store Sten, der maatte graves op og fjernes. Samtidig med, at Udbyttet af Jorden voksede, blev Besætningerne naturligvis ogsaa forøgede, og især fik man flere og bedre Træckdyr. En stor, ja, man kan maaske sige den største Del af Markarbejdet, blev

udført af Stude,

særlig Hedeopdyrkingen, men ogsaa Mergel- og Gødningskørsel blev som oftest udført med Stude. Naar disse store Stude havde hjulpet til at lære et nyt Par til at gaa i Tøjet, blev de solgt til Handelsmænd, der samlede store Flokke og lod dem drive ad de saakaldte Studeveje ned til Husemarked.

De rige Afgrøder gjorde snart Bønderne velhavende, saa de fik deres Gaarde udbetalte. Købesummerne var ikke store; de varierede fra 2000 til 3000 Rigsdaler, og nu begyndte de at bygge Gaardene om, Stuehusene blev somme Steder opførte af brændte Sten og flere af disse Huse er i Brug

den Dag i Dag, ligesom Laderne de fleste Steder bruges endnu, skønt med betydelige Tilbygninger. Kreaturhusene samt Svinehusene har de fleste Steder maattet vige Pladsen for større og mere hygiejniske Bygninger. Ved Opførelsen af alle disse Nybygninger blev der god Brug for den Mængde Kampesten, der var hjemkørt fra Mark og Lyngbælter. Det var ingen stor Kunst at være Landmand, i disse Tider. Rodfrugten kendte man ikke til, og saa snart Efteraarspløjningen var til Ende, kom Karlene i Laden, og her paa den lange Lo blev alt Kornet

Værsket med Plejle

og rengjort ved Hjælp af Kasteskivl og Haandsolde. Manden kørte saa til Hobro med Kornet saa hurtigt, som Karlene kunde faa det færdigt. Det gav gode Indtægter, thi Kornet var den Gang forholdsvis dyrt, og Udgifterne var faa og smaa.

For mange Aar tiløage har Skoven paa begge Sider af det vestlige Engdrag strakt sig langt mod Syd. Endnu er Bakkerne paa begge Sider af Engen og ligesaa nogle store Holme i Engen bevokset med Krat af Eg, Hassel, Bævreasp og enkelte Bøgepurle. Bakkedraget fra Fyrkilde Krat ind efter Nørlund Ladegaard blev ogsaa altid, før Udstykningen fandt Sted, kaldt „Kratjorderne“. Paa den sydlige Del af Ladegaardens Mark, og hvor den før omtalte Hovvej gaar over en Lavning, har der for Aarhundreder siden ligget en Gaard, der efter Sagnet hed Sønderlund. Baade Bygningernes Beliggenhed og Voldgraven deromkring var ret tydelige at se for 50 Aar siden. Vandet til Graven var kommen fra en Eng vest for Marken. Sagnet fortæller, at Sønderlund var en af de befæstede Borge, som Dron-

ning Margrethe lod indtage og nedbryde. Der har saa ingen Hovedbygning været i de to Hundrede Aar indtil Ludvig Munk med store Ofre af Arbejde, Tid og Penge fik opført den smukke Borg „Nørlund“.

Nu er alle Sognets Hedarealer opdyrkede, saa at der kun i enkelte Tørvemoser findes Lyng, særlig i den næsten 100 Tdr. Land store Sømose vest for Bradstrup Sø findes endnu Lyng og andre Moseplanter. Først i Aarhundredet blev de 60 Tdr. Land udstykket i Smaaparceller, og Hundreder af Beboere, baade her fra Sognet og fra de omliggende Sogne, henter nu deres Brændsel der. Egnen her er

naturskøn og ejendommelig

med de store Bakkedrag om smilende Enge og med Skov, Granplantager og Kratpartier strøet ud over Egnen. Men Ravnkilde Sogn er sikkert ogsaa det smukkeste Parti i hele Egnen, og Fremmede, der kommer her, beundrer altid de smukke Udsigter, der findes flere Steder her i Sognet. Fra gammel Tid har Brorstrup, Haverslev og Ravnkilde Sogne været en Kommune og et Pastorat. I 1904 blev Kommunen delt, og da Ravnkilde Sogn var større end begge de andre tilsammen, blev Ravnkilde Sogn en Kommune for sig selv.

Kirke- og Skolevæsenet.

Yderst paa det nordvestlige Hjørne af Brorstrup Sogn laa den store Smorup Præstegaard, hvortil hørte 4 a 500 Tdr. Land, hvoraf dog sikkert for 100 Aar siden mere end Halvdelen henlaa i Lyng. Det var herude paa Smorup Hede, at den saakaldte Helle-Tammes eksperimenterede med sin Vindplov, men efter mange forgæ-

ves Forsøg maatte han give op, og, saavidt jeg husker, fik han aldrig Ploven — eller rettere sagt Resterne af Ploven hjem. Det var en meget ubekvem Plads, særlig for Ravnkilde Sogn. Præstegaarden var beliggende paa. Særlig strængt var det for Børnene, der skulde gaa til Konfirmationsforberedelse fra hele Ravnkilde Sogn; men dog særligt for Børnene fra Nysum og Lille Rørbæk; nogle havde 10 a 12 Kilometer at gaa og maatte hjemmefra, længe før det blev lyst, og kom ikke hjem igen, før det var mørk Aften. Børnene gik nemlig kun til Forberedelse om Vinteren. I haarde Snevintre maatte Gaardmændene jo skiftes til at køre med Pigebørnene. 1875 blev Smorup solgt, og en Halvgaard i Ravnkilde købt til Præstegaard, og der blev nu bygget en stor og — efter den Tid — flot Præstebolig. Provst Splette var den sidste Præst, der døde i Smorup. Han kom til Smorup omkring Midten af Aarhundredet. Han var en dygtig Præst, men

en streng Herre

paa flere Omraader. Den Gang var det jo Skik, at Folk ofrede til Præst og Degn paa Højtidsdagene: Jul, Paa-ske og Pinsedag. Der blev saa sendt Offersedler med Børnene hjem fra Skolerne, kulørte Sedler til Præstens Oifer og hvid til Degnens. Syntes Provst Splette nu, at nogle af Beboerne havde været for knæben med Mønten, fik de en ordentlig Straffeprædiken næste Søndag; ja, det hændte endog, at han efter Prædiken kørte ud til de mest skyldige og skældte dem Huden fuld. Han døde i 1871; hans Hustru var død et Par Aar i Forvejen, og de ligger begravede paa Haverslev Kirkegaard.

Embedet blev nu besat med en ældre Præst, D. N. Blicker, og han indførte straks den Forandring, at Børnene nu maatte gaa til Konfirmationsforberedelse baade Sommer og Vinter; men efter faa Aars Forløb flyttede han jo til den ny Præstebolig i Ravnkilde.

Pastor Blicker, der var fjern Slægtning af Digterpræsten St. St. Blicker, var en dygtig Præst og en udmærket Selskabsmand. Præstefolkene førte et gæstfrist Hus og mange fattige og gamle nød godt af Præstefolkenes Gæmildhed. De havde kun en Datter, der efter Forældrenes Død blev Lærerinde ved en Skole i Nørre Sunday. Pastor Blicker døde 1901 som en meget gammel Mand, men han maatte dog i de sidste Aar holde en Kapellan, og denne var en ung Mand ved Navn Georg Thaning, der senere blev Præst i Hobro. Han blev

saa afholdt her,

at alle Menighedsmedlemmerne i begne Sogne — paa faa Undtagelser nær — underskrev en Ansøgning til Kirkeministeriet om at beholde ham til Præst. En Deputation blev sendt over til I. C. Christensen med Ansøgningen; men denne beklagede, at han ikke kunde opfylde deres Ønske, da Provst Rasmussen fra Aars søgte Embedet, og det var gammel Kotume, at naar Provsten søgte et Embede i Provstiet, saa fik han det. Præsteembedet var nemlig et af de fedeste i lang Omkreds; thi foruden sin Løn og Gaarden havde Præsten en betydelig Indtægt af Salgssummen fra Smorup, men efter den ny Lønningslov forsvandt denne Indtægt ved Provst Rasmussens Fra-trædelse af Embedet. Provsten blev kaldt hertil 1902 og var Præst her i 22 Aar. Han var en god Taler, en

dygtig Landmand og et udpræget Forstandsmenneske. Han anvendte al den Tid, han kunde afse fra sin Gerning, til at færdes ude i Sognene og besøge Hjemmene, smaa som store.

De økonomiske Forhold rundt om i Hjemmene vidste han Besked om bedre end nogen anden, og var der Sygdom eller anden uforskyldt Nød i et fattigt Hjem, var Provstens Besøg en sikker Hjælp, og til Jul var det

Masser af Pakker,

der paa Præstens Regning blev sendt ud til fattige som Julegaver, og Provsten gik selv rundt med alle dem, han kunde overkomme.

Maaske mere affholdt end Provsten var hans Hustru, og de førte en fornuftig og sparsommelig Levevis, hvad saa meget lettere lod sig gennemføre, da de var barnløse. Ved 65 Aars Alderen opgav Provsten Præstegerningen og de flyttede til København for at have det behageligt paa deres gamle Dage; men Provsten fik ikke megen Glæde af Opholdet i København, thi han levede kun to Aar derovre, og i det sidste var han syg. Han fik en Svulst paa Hjernen, og skønt der blev gjort alt, hvad Lægehjælp kunde udrette, maatte den kraftige Mand bukke under. Han ligger begravet paa Solbjerg Kirkegaard, og Menigheden sendte en Deputation med Sølvrans til hans Begravelse. Han fik altsaa grumme lidt Fornøjelse af de 100,000 Kr., de samlede sig i Ravnkilde Præstegaard.

Efter Provst Rasmussens Bortrejse blev en Pastor Brostrøm kaldet til Embedet. Han havde været Gesandtskabs- og Sømandspræst i London, men var bleven træt af det anstrengende Arbejde der og vilde nu nyde Landlivet i de smukke Omgivelser her

Resten af sine Arbejdsaar. Han var en elskelig Personlighed og en gudbenaadet Prædikant, der forstod den Kunst at gøre enhver Gudstjeneste til en Højtid, og Folk strømmede til Kirken; men efter kun et halvt Aars Forløb blev han pludselig syg og døde efter faa Dages Sygeleje. Da blev der virkelig Sorg i hele Sognet.

I Foraaret 1924 blev Pastor Bartholdy kaldet til Sognepræst i Ravnkilde. Han var en yngre Mand og ugift, udpræget Missionsmand og har lagt et stort Arbejde for indre Mission ved at rejse rundt og tale i Missionskredse over hele Landet, hvorfor han ogsaa sidste Aar blev valgt til Formand for „Indre Mission i Danmark“.

Kirken i Ravnkilde.

Som før omtalt ligger Kirken paa et Højdepunkt, og omtrent midt i Sognet. Den er en af Egnens største Landsbykirker. Ydermuren er af tilhugne Granitsten, dog er et Stykke paa nordre Side af utildannede Sten, ligesom det forholdsvis lave firkantede Taarn er af Munkesten. Taarnet har sikkert en Gang været betydeligt højere. 1772 blev Taarnet ombygget af Nørlunds Ejer, Jørgen Mørk. En Udbygning til nordre Side af Kirken har tjent Nørlunds Ejere til Gravkapel. Dette er nu omdannet til Ligkapel, og godt en Snes Ligkister, indeholdende afdøde Medlemmer af Familierne Parsberg og Galde, blev ned-sænkede i en Fællesgrav ved østre Side af Højen, og paa Graven er rejst en Natursten med Inskription.

Den temmelig store Klokke med de dybe og velklingende Malmtoner er i det 17de Aarhundrede skænket af Admiral Knud Redtz til Nørlund. Fra Kirken førte en Dør ind til Grav-

kapellet, men den har været tilmuret i mange Aar. Ved hver Side af denne Dør staar en Sandstensfigur, der efter Sigende skal forestille Moses og Johannes den Døber, og der oven over et Epitafium af sort Marmor med følgende Insription: Her indenfor hviler vore K. Forældre og Brødre ærlige og velb. Mand, s. Gude Galde til Nørlund med hans k. s. Frue Helvig Marsvin og deres tre Sønner, s. Maurids Galde, s. Jørgen Galde s. Lodevig Gude Galde, hvis Sjæle ere i Guds Haand, Legemerne hvile her inden for.

Haver jeg Verner Parsberg til Nørlund med min K. Frue Anna Galde ladet denne Tavle bekoste vore k. Forældre til Ære og Kirken til en Zerat, Anno 1657.

Der er hvidkalkede Hvælvinger over hele Kirkerummet, og i Skilningen mellem Taarnrummet og det øvrige Kirkerum staar Orgelet ca. 2 Meter over Gulvet. For ca. en Snes Aar siden blev Orgelet fremskaffet ved frivillige Bidrag fra Menigheden. Fra Arilds Tid har der hængt en Lysekroner under den ene Hvælving i Skibet. Ingen ved, hvor gammel den er, eller hvorfra den stammer, men at det var en smuk og sjælden Bronzekrone, har alle Autoriteter været enige om. Ved Indlæggelse af elektrisk Lys i Kirken for nogle Aar siden blev Lysekronen sendt til Aarhus for at blive repareret, og samtidig støbte Broncestøber Exstad-Petersen en ny krone, Mage til den gamle.

I 1859 blev det nuværende Vaabenhus opført af røde Mursten og med Skifertag, og ved at lægge Gulv i det nye Vaabenhus opdagede man, at den store flade Sten, der i mangfoldige Aar havde ligget inden for Kirkedøren, var en Runesten, og den blev

nu flyttet ud paa Kirkegaarden og senere rejst paa Toppen af Højen, hvor den endnu staar. En Ekspert har udtalt Indskriften saaledes: Azurr, landhirdia, Foggis sun rist runar þæssi ot Grud, Drotning. Eller paa Nutidens Sprogform: Asser, Landhyrde (Godsbestyrer), Foggis Søn, ristede disse Runer efter Gryd, sin Herskerinde. Paa Foranledning af daværende Førstelærer Brøgger blev Kirkegaarden for ca. 60 Aar siden reguleret og beplantet med Træer langs Gangene; men en Masse af disse Træer er jo senere bleven fældede, fordi de skyggede for meget over Gravstederne. Kirkegaarden er jo nu fuldstændig under Kontrol af Menighedsraadet, og for nogle Aar siden blev der anskaffet kort over Kirkegaarden og sat Nummerplader paa alle Gravstederne. Lærer Brøgger har ogsaa beplantet den gamle „Brudeager“ langs med Vestsiden af Kirkegaarden, thi midt paa denne Side fandtes den Gang Indgangsporten, der saa senere blev flyttet til Sydsiden lige ud for Vaabenhuset, og senere er der ogsaa — maaske nærmest for Præstens Skyld — lavet en mindre Indgang paa østre Side.

Ind i Sydsiden af Højen findes to murede Gravkamre; i det ene hviler Kommandør E. Bluhme og Hustru og i det andet Pastor D. N. Blicher med Hustru og Datter. Den store Gravsten over Rasmus Conradsen, Ejer af Nørlund, Torstedlund og Albæk, staar endnu Østen for Højen, medens nogle Minder over Medlemmer af Familien er fjernede.

I 1874 blev Kirken betydelig forskønt, idet der blev indsat nye Stole i hele Kirken og lagt nyt Murstensgulv, Altertavle og Prædikestol. Den blev istandsat og malet og et Træalter opsat i Stedet for det gamle Stenalter. Alt

Træarbejdet udførtes af P. Adamsen og Hjul Anders fra Fyrkilde og Malerarbejdet af Maler Stensen, Hobro.

For Hundrede Aar siden var

Skolevæsenet

jo endnu i en elendig Forfatning over det hele, og sikkert ikke bedre her end andre Steder. Saavel Lærernes Boliger som Skolestuen var nogle usle lerklinede Rønner med Lergulv og Borde og Bænke bestod af høvlede Brædder, der hvilede paa nogle i Gulvet nedrammede Pæle. De allerfleste af Børnene kom ikke ret meget i Skole før det sidste Halvaar før Konfirmationen. I denne sidste Tid maatte Forældrene lade Børnene søge Skolen, for at opnaa saa mange Kundskaber, og da særlig i Religion, at de kunde blive konfirmerede. Ogsaa Lærerne var ofte nogle uduelige Personer, som Herremændene havde ansat. For hundrede Aar siden var Peder Adamsen Lærer i Ravnkilde, og i Fyrkilde, hvor der den Gang var Skole, hed den sidste Lærer Christen Johansen; thi ved hans Død blev Skolen nedlagt. Peder Adamsen og hans Kone, Skuel-Maren, var vist skikkelige og ret afholdte — især Konen; men Undervisningen var elendig. Lærerne var jo uden Uddannelse og yderst fattige, og som før omtalt lod Forældrene ogsaa Børnene blive hjemme, og betænkte saa hellere Degnens Kone med lidt Fødevarer af forskellig Slags, og saadan var velkommen hos Degnens. Ved Midten af Aarhundredet skete der dog

en Forandring

til det bedre her. I 1852 døde P. Adamsen, og Embedet søgtes af dennes Svingerson, Seminarist Jens Gregersen, og Lærer Brøgger i Bror-

strup. Sidstnævnte fik Embedet, og Gregersen blev Lærer i Brorstrup. Aaret efter blev der bygget ny Skole i Ravnkilde, og den blev bygget saa godt og fornuftigt, at den sikkert havde været i Brug endnu, dersom den ikke ved et Uheld var brændt Pinsedag 1917. Brøgger var Enelærer her i Sognet til 1865. Børneantallet var nu vokset til 144, og i nævnte Aar blev Skolebygningen forlænget, saaledes at der blev Plads til en Skolestue og Lejlighed til en ugift Andenlærer. Den ny Skole blev taget i Brug, og Andenlæreren begyndte sin Virksomhed 1. November 1865; dog blev denne kun af kort Varighed, thi efter 2 $\frac{1}{2}$ Maanedes Forløb blev den unge Mand, hvis Navn var Mikkel Christian Larsen, pludselig syg og døde faa Dage efter. Han naaede dog at blive meget afholdt, baade af den gamle Lærer og af Børnene. Undervisningen havde siden Brøgger blev Lærer taget et stort Opsving; men Børnetallet havde jo hidtil været alt for stort, og Hjælpemidler i Form af Skolemateriel fandtes næsten ikke. I Mangel af Regnebøger lod Brøgger sine egne Børn skrive en Del Regulatedriopgaver op efter Kramers Regnebog paa et Ark Papir, der var sammenlagt til et lille ottesidet Hefte. Til Undervisning i Skriftlæsning anvendtes en Bunke

gamle Skrivelser

til Provsten og til Nørlund Gods-kontor, og den Metode var nu ikke saa daarlig. En lille, saakaldt Sprog-lære, havde Brøgger faaet fat i, og den fik vi afskrevet i saa mange Eksemplarer, at Børnene fik en hver, og som Retskrivningslærer var Brøgger uovertruffen paa den Tid. Der fandtes dog en god Læsebog i Sko-

len, nemlig P. Hjorts „Den danske Børneven“. Den Bogs Indhold var saa alsidig, at Børnene erhvervede en Del Kundskaber ved at læse denne store Bog igennem nogle Gange. Andenlæreren blev nu overladt Regneundervisningen, Skønskrivning og Sang m. m., og nu blev der anskaffet trykte Regnebøger, og Børnene gjorde nu vældig Fremgang i alle Fag; thi Brøgger var ogsaa en sjælden dygtig Religionslærer. I 1885 søgte og fik Brøgger sin Afsked, og i hans Sted fik vi en ung Mand ved Navn Morten Kolstrup til Førstelærer. Et Aars Tid efter blev der atter bygget til Skolen, og den blev nu en seksklasses Skole med 3 Lærere, hvoraf den ene dog efter faa Aars Forløb blev ombyttet med en Lærerinde, og saaledes var Skolevæsenet indtil 1917, da Skolen brændte. Allerede en halv Snes Aar i Forvejen var der bygget en lille Friskole i Ll. Rørbæk, hvortil største Parten af Børnene fra den Kant af Sognet søgte. Udstykningsforeningen havde købt og udstykkede nu i 1916—17 Nørlund Ladegaard og forlangte samtidig at faa bygget en Skole der. Der blev tilbudt Sogneraadet gratis Byggegrund paa 1 Td. Land samt 3000 Kr. til Hjælp til Skolens Opførelse, mod at Sogneraadet indgik paa at

bygge Skolen i 1917.

Sogneraadet sagde ja, og Bygningen af Ladelund Skole var altsaa planlagt længe før Ravnkilde Skole brændte; men da denne Katastrofe indtraf, maatte begge Skoler jo bygges samme Sommer. Nu blev Ravnkilde Skole opført som en fireklasses Skole, thi den ny Skole i Ladelund samt Privatskolen i Rørbæk havde afløst Børnetallet en Del. Dog varede det ikke

længe, før Beboerne i Nysum gjorde Fordring paa en Skole, og allerede i 1922 blev der bygget Skole i Nysum.

Lærer Kolstrup var Lærer her i Ravnkilde i henved 40 Aar; han var en dygtig Lærer, hvis Gerning blandt Ungdommen ikke har været forgæves, særlig gjorde han et stort Arbejde for Afholdssagen, men for en halv Snes Aar siden fik han sin Afsked og flyttede med Familie til Horsens.

I 1869 købte største Del af Beboerne Korn- og Kirketienderne, der hvilede paa Ejendommene, af Nørlunds Ejer, Kammerherre Schütte til Bygholm. Summen, som begge Tiender blev ansat til for hele Sognet, var 28,000 Rb. De enkelte, der ikke vovede at købe, slog ikke Handelen i Stykker, thi Gaardejerne Hans Christian Christensen og Christian Sørensen Ladefoged købte saa disse Tiender. Det synes at have været gode Betingelser for Beboerne. De, der kunde betale kontant, fik 4 pCt. Rabat, og hos de andre lod Godsejeren Summen staa til 4 pCt. Rente og 2 pCt. Afdrag. I Længden blev det maaske en tvivlsom Fordel for Beboerne, thi for en Snes Aar siden blev Tiendeydelsen ved Lov ophævet, og da betalte Staten et klækkeligt

Tilskud til Afløsningen.

Omtrent ved samme Tid blev de fleste Kirker selvejende, d. v. s., der blev hensat en vis Sum til Kirkens Vedligeholdelse, og for Ravnkilde Kirkes Vedkommende blev denne Sum 17,000 Kr., men trods de mange Penge, som Kirken ejer, har det ikke været muligt at faa Penge fra de forskellige Fonds uden til Laans, og man maa jo synes, at det er meningsløst, at Beboerne skal betale enhver For-

nyelse og Reparation, naar Kirken stadig samler Kapital.

Foregangsmænd.

Sydligst i Nysum, ud mod True Skel, ligger en stor Bondegaard, Nysumgaard. Den blev omtrent midt i Aarhundredet købt af Frederik Dalgas, og han var en dygtig og virksom Mand, der fik de store Hedearealer opdyrkede og hele Ejendommen merglet, og han fik snart Gaarden drevet op til et Mønsterbrug efter den Tids Skik. Han opførte store flotte Bygninger og havde en stor Besætning. Da Uygningerne var færdige og Jorderne opdyrkede, anlagde han et Teglværk under Bakkerne ved Engen. Stenene var vist gode nok, men den afsides Beliggenhed og de bakkede og paa alle Maader elendige Vejforhold bevirkede, at Teglværket efter nogle Aars Forløb maatte nedlægges. Saa byggede han en Vindmølle i Nærheden af Gaarden; men heller ikke den fik nogen Betydning i økonomisk Henseende, og det gik med Møllen som med Teglværket. Efter nogle Aars Møllervirksomhed var han saa heldig at afhænde den, og den blev nu flyttet til Havershøj Øst for Haverslev, hvor der siden har været Mølleri, dog er det nu vistnok forbi. Dalgas døde vist som en temmelig ubemidlet Mand; han førte et stort og herskabeligt Hus og opførte sig i det hele som en lille Herremand; han var en ivrig Politiker af Bjørnbaks Anskuelse og var Taler ved alle politiske Møder her paa Egnen. Gaarden blev straks efter hans Død solgt og Familien

spredt for alle Vinde.

En anden dygtig Foregangsmand var Hans Christian Christensen, Fyrkilde. Han var Sallingbo og kom som ung

Meneske her til Egnen for at lære Træskomageriet. Da han fik det lært, købte han et gammelt Hus i Nysum og stod der og lavede Træsko i nogle faa Aar; men saa fik han en Dag at vide, at der var en forfalden Gaard i Fyrkilde, som Fæsteren ikke kunde bebo længere, og han gik straks hen at se paa den. Den saa ikke lystelig ud; Kreaturerne kunde komme under lidt Tag; men de gamle Lervægge var væltede over det hele. Stenhuset var det bedste, og her stod Hestene i Øverstestuen og aad af en udtrukken Dragkisteskuffe. Det viste sig nu, at Godsejeren var meget medgørlig. Hans Christian fik Gaarden i Arvefæste og tillige Hjælp til at faa Gaarden opbygget. Træ, Mursten og Kalk leverede Godset gratis, og nu blev en pæn ny Gaard opført med Kørelade og rummelige Fløjhuse. Selve Stuehuset var opført saa komfortabelt, at det anvendes til Stuehus endnu. Heden blev nu opdyrket, Moserne drænedes ud og hele Marken merglet. Efter nogle Aars Forløb købte han en Nabogaard, men solgte straks Hovedparcellen og beholdt den Del af Marken, der laa ham belejligst. Han opgav ikke lige straks Træskomageriet, men havde 3 a 4 Træskokarlere, der lavede Træsko hele Vinteren paa Akkord. Baade Karlene og han tjente gode Penge ved Træskomageriet, og naar han saa havde været i Hvalpsund med et Læs, havde han altid paa Tilbagevejen Vognen fyldt med Fisk, og nogle af disse solgtes paa Hjemreisen, men Størsteparten kom dog med hjem. Dagen efter Hjemkomsten var som en hel Markedsdag; thi saa strømmede de fleste af Omegnens Beboere til for at købe Fisk. Det var mest Sild, og af dem brugte Bønderne den Gang mange, særlig havde Hvalpsundsild Ord

før at være de bedste. Særlig i Vinterhalvaaret spistes her

Masser af Sild,

kogte, stegte, saltede og vindtørrede; om Foraaret kunde man se lange Rækker af Sild hænge til Tørring paa Simer (snoede Halmreb) paa Bjælkeholderne under Tagskægget; men Størsteparten blev saltede; thi det meste af Aaret bestod Davren af Øllebrød og Spegesild. I 1867 lod Hans Christian og hans Svigersøn Christen Nielsen Kroer opføre en stor og tidssvarende Vindmølle paa Bakken Syd for sidstnævntes Gaard. Ved Hans Christians Død blev Christen Kroer Ene-ejer; men i 1894 brændte Møllen ved Lynnedslag, dog blev den samme Sommer opført igen. Allerede efter nogle Aars Forløb holdt Vindmotorerne deres Indtog her paa Egnen, til de største Gaarde købtes Petroleumsmotorer, og da de næsten allesammen anskaffede Kværn, blev der jo for lidt til Møllerne at bestille, og da Møllen i Storarden brændte i 1921, købte Ejeren af den nu Fyrkilde Mølle eller „Ingeborg Mølle“, som den hed, og flyttede den til Storarden, hvor den endnu frister Tilværelsen. Som en tredje Foregangsmand paa Landbrugets Omraade maa nævnes Lærer Brøgger, der straks tog fat paa at mergle Skolelodden og drev den i det hele taget mønsterværdigt. Baade han og Hans Chr. Christensen blev i Aarenes Løb

velhavende Mænd,

den sidste vel nok den mest velhavende her i Sognet. En Broder til Christen Nielsen Kroer var Folketingsmand Anders Nielsen, Fyrkilde, der repræsenterede Aarskredsen i over 30 Aar. I Vinteren 1873—74 fik Brøgger, Hans Christian, Sognefoged Christen

Mortensen m. fl. Idéen til Oprettelse af en Spare- og Laanekasse i Ravnkilde for hele Pastoratet. Der blev indbudt til et Møde, hvortil en Del Mænd fra alle tre Sogne indfandt sig. Der blev straks tegnet 30 Garanter, der hver indskød 10 Kr., som skulde staa rentefri i 2 Aar. Sparekassen blev oprettet, og Brøgger blev valgt til Formand og Kasserer og vedblev dermed til sin Død i 1900. Skønt de andre 2 Sogne ikke mere har nogen videre Tilknytning til Sparekassen her, idet der i mange Aar har bestaaet en en Andelskasse i Mejby, og i Haverslev er der baade Sparekasse og Bankfilial, saa her Sparekassen dog gaet saa godt fremad, at Indskudskapitalen fra 300 Kr. i 1874 nu er oppe paa ca. 700,000 Kr.

I Skellet mellem Ravnkilde og Nysum Enge lidt Nord for Vejen mellem de to Byer laa Nørveds Mølle. Det gamle Stuehus med Mølleri i den ene Ende er nu borte og et nyt opført paa samme Plads, og Mølledammen er ogsaa forsvunden, og kun den lille, travle Bæk, der skynder sig under en Træbro i Haven og gennem en Stenkiste under Vejen, minder om Møllens Glansperiode. I hele forrige Aarhundrede var Nørveds Mølle ene om Mølleri i Sognet, og da det store Opsving skete for Landbruget, blev det ogsaa gode Tider for Møllerne. Vel solgte Bønderne det meste af deres Korn; men der skulde dog maales Brødkorn og piller og sigtes baade Rug og Byg til Sigtebrød, laves Gryn og maales Malt, og endelig begyndte en Del af Beboerne at fede Stude, og det var jo udelukkende med Korngrut. I endnu ældre Tider, da Nørveds Mølle formodentlig ikke eksisterede, har der ligget en Vandmølle ved samme Vandløb, men tæt ind mod Skoven, omtrent

hvor den ny Dæmning med Stationsvejen fører over Engen, og man kan endnu tydeligt se, hvor Møledammen har været og Dæmningen foran denne. Vejene, der førte til denne Mølle, kan endnu spores lange Strækninger, særligt fra Fyrkilde og Skaarup. Fra Fyrkilde Mark, hvor Vejen naturligvis er forsvundet, er der gravet

en dyb Stugt

ned gennem Kratbakkerne, og af den ugravede Jord er der lavet fast Vej eller Vase, som det hed, og over Bækken har der været bygget en Bro paa stærke Egepæle, hvoraf Resterne har siddet i Siderne af Bækken og vel næppe er helt forsvundne endnu. Paa østre Side af Bækken gaar Vejen op over en stor Kratholm, der endnu kaldes Møllebrokrattet, hvilket beviser, at Broen har været kaldt Møllebroen. Fra Engen førte Vejen op over Lyngbakkerne gennem Skaarup By, og Nordjst for denne fører Vejen ind i Skoven, Norden om Skovfogedstedet Trads og over Landevejen videre mod Øst ned mod Engen, det sidste Stykke gennem den Dal, der hedder „Skaarup Mølleedal“, og derfra gik Vejen skraa ned over Engen — der paa denne Strækning har fast Stenbund — lige ned mod Møllen. Fra Ravnkilde og Nysum har der sikkert ogsaa været Søgning; thi de havde jo Enge der i Nærheden, og fra Rold førte Vejen til Konradsminde tæt omkring Møllen. Denne Vej vilde vi nu nærmest betegne som ufarbar og dog har Skovhestene maatte slæbe Tusinder af Læs baade fra Skoven og fra Savværket over Vadestedet neden for Skovfogedstedet Damborg og op over de stejle Bakker til Rold og derfra til Arden St.

Lige øst for Damborg ind mod Rold

Skov laa forhen en Forpagtergaard med tilhørende Teglværk ved Navn Kokholm. Gaard og Teglværk er forlængst forsvundne, kun et Hus, hvor der bor en Skovarbejder, er tilbage, og det bærer endnu Navnet. Den Smule Veje, der fandtes i første Halvdelen af forrige Aarhundrede, førte næsten

alle mod Syd og Nord,

til Nørlund og Skoven mod Nord og mod Syd til Hobro. Naar Folk den Gang kørte til Hobro, var det ad Hjulspor i Lyngen lige til Kistvad, hvor der var et Vadested, og derfra op over Lyngbakker til tæt ind imod Døstrup, hvor der fandtes lidt Mark; men saa fra Døstrup By var der Lynghede ømtrent til Hobro Station. Midtvejs i den ca. 1 Mil lange Hede-flade var der ikke en menneskelig Bolig, før en Lærer Nielsen fra Giver, der af en eller anden Grund var kommen fra Lærergerningen, lejede en Plet Hede og byggede sig et Hus der. Efter hans Død blev det i mange Aar beboet af en Kvinde, kaldet Bak-Mine. Til hende søgte den værste Bærme af Landevejens farende Folk, og det skal have været nogle forfærdelige Orgier, der blev fejrede. Hun gik rundt i flere Sogne og solgte Hvedebrød og tiggede samtidig Fødevarer. Hun fik mange Børn, men dem har jeg aldrig hørt noget om.

Da Bønderne kom til at køre deres Korn til Hobro, valgte de næsten altid at køre ud til Hovedlandevejen ved Gandrup. Hver Gaardmand havde jo altid et Spand Stude og mindst et Spand Heste, og saa kørte de med to smaa Læs ad de bakkede og daarligere Veje over Ravnkilde og Nysum til Hovedvejen, og her blev saa Studelæsset lagt over paa Hestenes Vogn,

og Karlen kørte saa med Studene hjem igen, mens Manden kørte til Hobro med Kornlæsset; Mændene var i Almindelighed mer eller mindre berusede, inden de begav sig paa Hjemvejen, og midtvejs mellem Hobro og Gandrup var en lille Kro, der kaldtes

den sorte Kro;

denne Kro var der ikke mange, der kunde køre forbi, uden at de skulde indenfor og have Rusen spædet op. Der var ikke Spor af Staldplads eller Kørestald, saa Hestene stod ofte i Siud eller Regn ude paa Vejen i Timevis, og naar Kuskene saa endelig blev færdige til at køre hjem, saa døjede de ofte med at hænge paa Vognen, og ofte maatte de mindst berusede køre de andre hjem, og dem, der selv kunde køre, kørte saa om Kap alt hvad Remmer og Tøj kunde holde, og prøvede paa at køre hverandre i Grøften, hvad ikke saa sjældent lykkedes, og dog hørte man sjældent om, at nogen tog Skade.

Beboerne fra Ravnkilde og Rold Sogne var paa den Tid nogle haarde Halse, de gik ikke af Vejen hverken for Svir eller Slagsmaal, og Bønderne fra de sydligere Sogne var bange for „Skovboerne“, som de kaldte dem, og kom det en enkelt Gang til Slagsmaal, saa holdt Skovboerne sammen, og de andre fik Klø; men undertiden hændte det, at de kom i Klammeri indbyrdes, og saa kan det nok være, der vankede braadne Pander.

Paa et langt Strøg gaar en dyb Dal mellem Fyrkilde og Mejby Marker og kaldes „Skibsdal“, og i denne Dal var det, der blev gravet en lille Kanal, der udtørrede Fyrkilde Sø. Frandelirebakken, Mogbakken, Sønderbakke og Bjerget samt Stakkelsvang findes alle i Fyrkilde, og ligeledes

Krogmose, Mogmose, Videmose, Sø- mose, Gademose, Tammes-Madsens Mose, Sovdal og Hedelig, samt Sor-tebakke og Bradstrupsige og Hulsig, Kirkemose og Grøndalsmose med Grøndalsbakke. Af Stednavne i Skaarup kan nævnes: Store og lille Væld-hoyede i Siden af Engen, Vanddal og Lyngdal samt Krogmose langs med Siden af Skoven. Længere ude paa Marken er Havmose og Havsig, tillige med Krogagrene og Kjorskovagrene. I Ravnkilde findes Kirkebakkerne, der strækker sig fra Syd til Nord gennem hele Sognet. Skolemose, Stormose og Larses Mose, og lidt syd for Ravnkilde Kirke laa Dorredsknold og Dorreds Sig, men er nu forsvundne. Lidt øst for Skovfogedstedet Trads laa en lille Gaard ved Navn „Skalborg“. Den var

Fæstegaard til Nørlund,

og da Bygningerne blev saa forfaldne, at de var ubeboelige, solgte Godsejeren Jorderne til Naboerne og lod Husene nedbryde. Af kendte Navne i Nørlund Skov er der Skovarmen, Hestehaven og Damskoven, Frugthaven og Fruens Høj. Dammene, Sortemose og Gaardsømose, og endelig kommer der fra Sortemose et Vandløb, der gør Skel mellem Nørlund og Thorstedlund Skove og Enge, idet det der løber ud i Aaen. Vandløbet hedder „Vintønden“, vel sagtens paa Grund af det rødbrune Vand, og over det fører to Veje, Prinsevejen og Charlottenlundvejen.

I Østsiden af Skoven helt ud mod Aaen laa et Kalkværk, som blev drevet indtil omkring Aarhundredskiftet. Det var et smukt og ejendommeligt, men ensomt Sted. De fleste Mennesker fra skovfattige Egne, der om Sommeren besøger Egnens Beboere, undflader ik-

ke at køre en Tur ind i den dejlige Skov, og altid vil de faa Anvisning paa at besøge Kalkværket, hvis Omgivelser var noget af det skønneste i disse Skove. Jordbunden paa selve Pladsen bestaar af Tørvejord og Kalk, og i alle de gamle, nu tildels tilgroede Kalkgrave vokser mange sjældne Eng- og Skovplanter og Blomster. Ud af de høje og stejle Bakker mod Vest risler det sølvklare Kildevand og baner sig Vej over eller under Vejen, som det bedst kan, ind mod Aaen. Det maa være et sandt Eldorado for en Botaniker, thi næsten alle Slags vildtvoksende Træer og Buske findes her op ad de stejle Bakkers Østside. Syd for Konradsmønde og Sortemose følger den nuværende Stationsvej et langt Dalstrøg, der hedder Brasdal, og længere mod Syd træffer vi den før omtalte Skaarup Mølle dal. Imellem Ravnkilde og Nysum ligger nogle Lyngholme i Engen, og de kaldes Truntholmene, og her er det, som før omtalt, at Vandet i Bækken skilles og løber til hver sin Kant. Lidt længere mod Øst ligger Sønderhavbakke omkring det store Vældhovede og Nord for Nysum Nørhavbakke. Øst for Byen gaar Ardenvejen ind mod Rold Skel gennem en Dal, der hedder Lunddal. Lidt Nordvest for Dalen ligger en Gaard, der i gamle Dage kaldtes „Lundehuset“, nu Nysumlund. I forrige Aarhundrede bestod en stor Del af Ejendommen af

Krat eller Lund

og endnu findes paa Vestsiden en Rest af Lunden. Syd om Nysum-Ejendommen er en Dal med et lille Vandløb; den hedder Truedal og gør Skel mellem Nysum og True. I Lille Rørbæk véd jeg ikke af mange Stednavne. Den store Sømose er nu — som omtalt

— udstykket og Roldmosen tildels opdyrket. Et Stykke Agerjord Syd for Sømosen hedder fra gammel Tid Glar-toften, og paa Sydsiden af Byens Jorder begynder en Dal, der fortsætter ind mod St. Rørbæk og hedder Røvdal. Forbi en af de sydlige Ejendomme løb i gamle Dage et lille Vandløb, der kaldtes Fælsende, og Ejeren af Stedet var i første Halvdel af Aarhundredet „den slemme Peder Christian fra Fælsende“, og han var vidt bekendt for sine Skalkestregger; men derom siden. Som et typisk Eksempel paa den Tids Foretagsomhed skal nævnes, at saasnart Bønderne i Lille Rørbæk var bleven Selvejere, købte en Slesviger ved Navn Petersen en større Hædelod fra en af Gaardene. Her byggede han en lille ny Gaard og fik Jorden opdyrket. Han blev en ret velstaaende Mand og bebøede Ejendommen i mange Aar.

Sæder og Skikke før og nu.

De gamle Bygninger, hvoraf der fandtes en Del — særlig Udhuse —, kostede ikke ret meget at opføre. Først anbragtes en Række Kampesten — ret store —, hvor Sidevæggene skulde opføres, saa blev der rejst en Stolpe for hver Bjælke, og paa disse Stolper blev Rimmen lagt, saa murede man op af Kampesten og æltet Ler til Murenes halve Højde, saa blev der anbragt et fladt Træstykke med nogle Huller i og fastgjort til Stolperne, og lignende Stykker med tilsvarende Huller blev fæstet under Rimmen. I disse Huller blev anbragt tynde Stave op og ned. Nu blev der trukket Halmvaser ud og ind mellem Stavene og Ler klistret mellem Halmen, efterhaanden som man vandt op. Senere blev baade Over- og Undervæggen jævnet med Ler, og til alt Lerarbejdet

brugte man Hænderne, og det blev næsten altid udført af Kvinderne. Til Afpuddning brugtes en tynd Lervæling, der paabestedes med en Græskost af Mosegræs, det saakaldte „Dravgræs“, og det kaldtes at lumre Muren. Nu blev Bjælker og Spær rejst og disse sammenføjte af 4 a 5 Lægter, og disse blev nu belagt med lange og brede Ris, der fastgjordes til Lægterne med Halmsimer, og til disse Ris fastsyedes nu Straataget, ligeledes med Halmsimer, som snoedes om af Mandfolkene om Vinteraftener, og til at sammenbinde de mange Træsko med, som udførtes her fra Sognet, brugtes ogsaa flere Hundrede Favne stærke Simer. I Stuehusene var Undervæggen som oftest af brændte Sten og Ler, og delvis ogsaa Pillerne mellem Vinduerne i Overvæggen. Det Indre i Stuehuset bestod af Gang, Dagligstue, Sovekammer, Storstue, Køkken, Bryggers, Spisekammer og undertiden et lille Kammer til Fremmede. I Gangen var Gulvet af Kampesten, og mellem denne og Dagligstuen var der et muret Dørtrin af

tre Skifter Sten,

og oven paa disse et Dørtræ. Inden for Dagligstuedøren laa altid en flad Kampesten i Gulvet, der var af stampet Ler. Hvor Beboerne var saa velhavende, at de havde en Jernkakkellovn, var der altid en Ramme ovenpaa til at tørre Malt i. Gulvene i Køkken (Frammers) og Bryggers var næsten altid Kampestenspikning, og i Storstuen stampet Ler, medens man ret tidligt kunde træffe Bræddegulve i Sovekammeret. Den ene Side af Dagligstuen var altid optaget af 2 Senge, ofte helt fraskildrede, med en Dør ind i hver Seng. Naar Jeppe Aakjær i sin Bog „Fra min bitte Tid“ skildrer

disse indelukkede Alkovesenge i sit Hjem, saa maa han enten overdrive betydeligt eller ogsaa har Folk været langt mere svinske der end her; tilmed da han jævnlig omtaler sin Moder som en af de propreste Kvinder paa Egnen. Bunden af disse Senge var altid hævedt 6 a 8 Tommer fra Gulvet, og i Forpanelet var et Hul til Katten at færdes ud og ind af. Tørv i Bunden af Sengene er vist ogsaa fri Fantasi; i alt Fald har det ikke været Skik her paa Egnen i den Tid, jeg kan huske, og jeg er dog ældre end Aakjær. Af hvad Grund skulde der ogsaa lægges Tørv i Sengen? Her lagde man et Lag stift Rughalm, og saa blødere Halm ovenpaa. Disse to Senge i Dagligstuen var gerne Karlens og Pigenes Senge. Det var naturligvis usunde Sovesteder, men de er jo heldigvis nu afløst af bedre og sundere Senge alle Steder.

I hvert Hjem fandtes en Ovn til at bage Brødet i; en Ovnfuld Brød kunde i Almindelighed vare i to Uger. Naar Rugen kom hjem fra Mølle, tog Konen eller Pigen en „Femse“ og sigtede en Del af det fine Rugmel fra, og af dette, blandet med lidt sigtet Bygmel, blev der saa bagt Fintbrød; thi Flormel kendtes den Gang ikke af ret mange her ude paa Landet.

Til at opvarme Ovnene med brugtes lang Lyng, der blev plukket om Sommeren, tørret og sat i Hus. I Køkkenet var der et

muret Arnested,

og fra dette blev der gerne fyret baade i Ovnene og i Bilæggekakkellovnen. Komfur kendte man ikke til, men man havde en Trefod — en tresidet Jernramme med et Ben i hvert Hjørne — og paa denne anbragtes Gryden. Ilden blev nu tændt under denne,

og paa de to Sider af Trefoden rejste man op mod Gryden og med Lyngsiden indad to Hedetørv for at samle Ilden under Trefoden. Disse Hedetørv var flade, runde Tørv, ca. 1 Alen i Diameter, der blev skrællede af Overfladen paa Bankerne i Heden. Af saadanne blev der til hver Gaard gravet mange Læs, og anvendtes særligt til at fyre med i Kakkellovnen. Til at grave dem med anvendtes en halvrunder Spade med et stærkt nedadbuget Skaft og et langt „Knibe“ paa Enden til at støtte mod Laaret, naar man skød den frem.

Indmurede Kobberkedler var vist almindelige fra ældre Tider. Vi maa jo huske, at Bønderne i gamle Dage selv fremstillede deres Brændevin, og til denne Proces brugtes ikke alene Kobberkedlen, men ogsaa en hel Masse andet Kobbetøj. Det vakte stor Harm og Sorg paa Landet, da Bønderne blev tvungne til at nedlægge Brændevinsbrænderiet; thi Folk ansaa dengang Brændevin for et saa nødvendigt Næringsmiddel, at det var næsten uundværligt. Folk maatte jo omsider bøje sig for Forbudet; men det varede alligevel et Par Slægtled, inden Befolkningen lærte at forstaa, at Brændevin ikke er nogen Nødvendighedsartikel, ja, jeg har set som Dreng, at gamle Mænd, naar de vilde tage en Snaps og spildte lidt paa Bordet, straks tog en lille Stump Brød og lod den indsuge Brændevinen og derpaa med Velbehag spiste Brødet; thi, sagde de, det var da Synd at lade Guds Gavar gaa tilspilde. Da Bønderne nu kom til at køre deres Korn til Hobro, blev der jo Lejlighed til at faa deres Brændevinsanker eller Dunk fyldt hver eller hveranden Uge.

Brændevinen var den Gang ikke dyr: 22 a 24 Skilling Potten. Efterhaan-

den som Oplysningen skred frem, forsvandt ogsaa Folks Hang til Brændevin. Nu findes der kun enkelte i hvert Landsogn, der sætter Pris paa Spiritus.

Ogsaa til

Ølbrygningen

var Grubekedlen uundværlig. Naar Ølbrygningen skulde foregaa, blev et stort Kar sat op paa Tapstolen, der var lavet af 2 i den ene Ende sammenvoksede Græne, altsaa en Slags Vinkel med tre Ben under. I Tapkarret var boret et Hul i Bunden nær Siden, og saa havde man Tapstaven, der passede til Hullet. Nogle Visker blev nu lavet af Rugtag, og gennem dem blev Stavene sat i Maltet, der i Forvejen havde staaet lidt i Blød, kom nu i Karret, i hvis Bund Halmen først var pænt ordnet, saa det virkede som en Si. Koghedt Vand blev nu øst paa Karret i Forhold til det Kvantum Øl, man ønskede. Ogsaa en Haandfuld Humle og lidt Malurt var tilsat Maltet, og saa stod det hele og „trak“ en lille Tid; saa blev Staven lettet lidt, og Urten, saaledes kaldtes Øllet, før det blev gæret, begyndte at løbe i et Kar, der var anbragt neden under inde mellem Tapstolens Ben. Jeg kan huske, at vi, baade Voksne og Børn, gerne vilde gøre os et lille Ærinde til Bryggersdøren for at faa en Kop af den første varme Urt. Det første, der løb fra, var naturligvis det bedste, og f. Eks. til Julen toges den dobbelte Portion Malt og Humle, og det første Kar Vand, der blev øst paa, blev saa Juleøllet. Efter at Urten var afsvalet til en vis Grad, blev den haaret i Kælderens, tilsat Gær og løseligt tilhullet for Natten. Var der saa et pænt hvidt Lag Gær om Morgenen, var

Brygningen vellykket, og Øllet kunde tøndes, straks Gæren var skummet af. Nu er Ølbrygningen jo forlængst afskaffet og tildels ogsaa Rugbrødsbagningen. Øl ser man kun herude blandt Bønderne ved festlige Lejligheder og i Julen.

I gamle Dage stod Ølkovsen (en stor Lerskaal med et Øre i hver Side) altid paa Dagligstuebordet, og den havde Besøg af Folkene mange Gange om Dagen. Et Trælaag laa gerne over Kovsen, for at denne ikke skulde blive altfor fyldt med Fluor. Skulde vi have Mellemad i Marken, og vi var flere i Nærheden af hinanden, fik vi et lille Anker med en

saakaldt Lejle

med et Haandtag paa Midten til at bære det i og en Bliktud indeni Haandtaget til at drikke af. Bliver vi tørstige nu om Sommeren, drikker vi Kærnemælk eller Saftevand eller maaske oftest det rene Vand. Paa Herregaardene fandtes jo for lang Tid tilbage Mejerier, hvor udlærte Mejeriker lavede Smørret, men Bønderne lavede jo den Gang ikke mere end til Husbehov, og saa kunde der jo altid sælges lidt i Omegnen til dem, der ingen Køer havde; men efterhaanden som Kornsalget gik paa Retur, steg Antallet af Køer, og Bønderne begyndte nu at tage Smørret med til Hobro. Købmændene købte Smørret, men til en Pris, som de selv bestemte, og det maatte ogsaa være en uappetitlig Vare, naar Smør fra op mod 50 Leverandører blev æltet sammen og slaaet i Duitler. Landmændene fandt nu paa at oprette et Kontor, hvor de leverede deres Smør ind til en Smørsmager, der undersøgte Smørpakkerne tilbunds, smagte paa den og bestemte Prisen. Denne Ordning varede dog ikke længe.

Her paa Egnen nedsatte sig en Mejerist, der købte Folks Fløde. Han kørte saa omkring til Beboerne og skummede Mælkespandene, men denne Form for Mejeribrug blev snart

fortrængt af Andelsmejerierne.

Saadanne blev i Løbet af ganske faa Aar bygget i Arden, St. Rørbæk og Mejlbj, og i ti Aar kørte Beboerne i Ravnkilde Sogn deres Mælk til tre torskellige Mejerier udenfor Sognet; men endelig i 1904 blev der bygget Mejeri i Ravnkilde; men endnu saa mange Aar efter gaar der daglig fem Læs Mælk ud af Sognet til Nabo-mejerierne. Mens Smørret blev kørt hjem, brugtes dertil de saakaldte Stavkærner, runde, ca. 1 m høje og 0,25 m vide foroven, men lidt videre forneden. En Stav med en rund Træplade med nogle Huller i paa nederste Ende blev gennem et rundt Hul i Laaget trukket op og ned i Fløden, indtil denne skiltes ad. Det var et ret trælsomt Arbejde at staa og trække denne Kærnestav op og ned i Fløden, og skete det, at der en Gang imellem paa Grund af en eller anden Fejl ved Fløden ikke vilde blive Smør, var dette meget mistænkeligt, og hændte det flere Gange i Træk, var det ganske sikkert, at Fløden var forhekset, og saa maatte der Bud til en klog Mand eller Kone for at faa Hekseriet stoppet.

Kosten var i forrige Aarhundrede tarvelig, men maaske i mange Henseender sundere end nu til Dags, i al Fald var den billigere. Det hjemmehavte Brod var i Almindelighed godt og velmagende. Var Rugen god, var Brødet det ogsaa. Her i Egnen kendtes dengang kun een Slags Rug, den saakaldte danske Rug, der vist kun havde den ene gode Egenskab,

at den kunde taale at saas 'sent om Efteraaret, den gav

et lille Udbytte

af baade Straa og Kerne; men om Foraaret var den gerne fyldt med Ukrudt: Klinte og især en Ukrudsplante, vi kaldte „Skraad“. Blev den ikke luget af om Foraaret, blev Rugen ved Tærskningen fyldt med deres sorte Frø, der ikke var til at rense fra med de primitive Haandsold, og de kunde gøre Brødet baade sort og bittert. Denne Ukrudsplante er fuldstændig forsvundet her paa Egnen. Paa mit Spørgsmaal om, hvorfor Folks Tænder i Fortiden var bedre end nu, svarede en her paa Egnen bekendt Læge, at det sandsynligvis kom af, at Folk fik dengang deres Tænder gjort rene daglig ved at tygge disse tykke Rugbrødsmellemadder.

Faarekød spillede jo i ældre Tider en stor Rolle i den daglige Kost; thi Faaret var jo i de Tider et vigtigt Husdyr, idet det leverede Kød til Føden og Talg til Belysningen. Sent om Efteraaret, naar Slagtningen var forbi, skulde en Dag Lysestøbningen gaa for sig. I Forvejen havde vi alle hjulpet hinanden om Aftenen at sno Væger af Lysezarn, de blev tvundne over nogle rette, afbarkede ca. en Alen lange Trækviste, der kaldtes Spede. Støbningen gik for sig saaledes: En Bøtte blev sat ind i Stuen ombrent fuld af varmt Vand, en Stige blev hentet ind og anbragt paa to Stole, saa blev alle Spedene anbragt i Stigen med 6 a 8 Væger paa hver. Nu blev Bøtten med det varme Vand fyldt op med smeltet Talg, og Støberen dypede nu et Par Spede eller rettere sagt Vægerne ned i Bøtten, og naar de blev trukne op, hængte der et Lag Talg ved, og saa snart de havde dryp-

pet af, blev de hængt paa Stigen, og et Par andre fik samme Omgang. Naar de kom til Ende med en Omgang, begyndtes forfra igen, indtil Lysene var tilpas tykke. En Del skulde bruges til Væger til at gaa med i Haanden omkring i Huset, og de skulde jo ikke dypes ret mange Gange. Naar saa Støbningen var overstaaet, havde man Belysning til hele Aaret; thi man støbte nødvendig Lys mere end en Gang om Aaret. Det var nok heller ikke mange Steder, der slagtedes Svin mere end en Gang om Aaret. Den daglige Kost bestod mest, ja næsten udelukkende af

hjemmeavlede Produkter:

Øllebrød med en Skive Ost eller Spegesild, om Middagen Vælling af Byggryn og Mælk eller Grønkaal kogt paa Faarekød eller undertiden Madvælling, der var ret gængs her paa Egnen. Naar Kød var kogt, kom ituskaarne Kartofler i og sidst jævnedes med lidt Mel og Retten krydredes stærkt med Timian. Om Aftenen var Maaltidet altid Grød, der tidligt i forrige Aarhundrede bestod af grovmalet Rugmel kogt i Vand og lidt Sirup til at dyppe den i og lidt Mælk til. Senere, da Møllerne kom til at lave Byggryn, blev Grøden kogt af Byggryn i Vand, sommetider med en Sjat Kærnemælk i. Siden Bønderne blev mere velhavende, blev Kosten jo bedre og bedre og ligesaa Grøden, der nu blev kogt af hele Byggryn i Mælk, og det syntes vi var en udmærket Aftensmad. Tallerkener til daglig Brug kendtes ikke, et eller to store Fade blev sat paa Bødet, og dem landede vi saa til fra alle Sider. Ved Loftet sad der altid en Hylde eller Liste, hvor hver stak sin Ske op, naar han havde slik-

disse Træskeer taget ned og vasket en Gang om Ugen; men der var dog sikkert mange Steder, hvor de aldrig blev vasket. Bordknive og Gaffler brugtes heller ikke ved Bordet; alle Mandfolkene havde deres Lommekniv i Lommen, og den maatte gøre det ud for baade Kniv og Gaffel. De første Tallerkener, der kom i Brug, var nogle lange, tynde Træbrædter, ét Brædt til to Mand, og det syntes man, var et stort Fremskridt, at have noget at skære Kød og Spegesild paa og ikke altid behøvede at skære det itu paa Brød. Senere blev de afløste af røde Lertallerkener, som Pottemagerne kørte rundt og solgte, og de var baade stærke og billigere, og saa syntes Kvinderne naturligvis, de var pænere. Ogsaa til store Gilder mødte hver Deltager med Ske og Kniv i Lommen. Til saadanne store Gilder, det vil sige Bryllupper, Barselgilder og Begravelse, gav alle de indbudte Foræring, der blev bragt til Gildehuset et Par Dage før Gildet og bestod af Smør, Æg, et Faarelaar eller en Høne og andet. Denne gamle Skik med Foræring er ikke helt gaaet af Brug endnu, idet jeg i Jul erfarede, at den fornødig var bleven praktiseret ved en Begravelse nogle Mil herfra. Det var vist en gammel Skik, at den, der kom med Foræring, fik et Fintbrød med hjem. Til selve Gildet bestod Middagen enten af Hønssekødssuppe med Kød og Peberrodssauce eller Risen-grød og Fisk, den saakaldte Bergfisk eller Bergensfisk med Smørsauce.

Hvad

Klædedragten

angaar, var den ældste Mandsdragt, jeg kan huske, og den var jo nok hundrede Aar gammel, en høj, stiv Hat, en langskødet Frakke, der naaede til

Kræene, sorte Knæbenklæder med Sølvspænder. Hvis vedkommende var velhavende nok, brugtes ogsaa Sølvknapper i Vesten. Senere blev det moderne med „korte Trøjer“, noget lignende de nu brugte Jakker, og denne Mode blev atter afløst af de Skødetrakker, som vi ældre har baaret i vor Ungdom, og hvad Arbejdsdragten angaar, saa brugtes i ældre Tider en Del Skind, særlig Trøjærmer af Skind syet paa en Vadmelsbul, ogsaa Benklæderne var ofte beklædt med Skind foran, især til Vinterarbejdet i Laden, og til daglig var Hovedbeklædningen en rød strikket Hue med en Kvast i Toppen, der faldt ned paa den ene Side.

For Kvindernes Vedkommende var Højtidsdragten ikke saa grumme forskellig fra den nu brugelige. Altersdragten var en sort Kjole, et Silke-Forklæde og et fransk Schawl; som Hovedtøj brugtes i mange Aar de saakaldte Skæghatte, et mærkeligt Hovedtøj, der udelukkende bestod af Blonder og Kniplinger og vist næppe blev lavet her i Landet, og selv det at faa dem vasket og strøget kunde ikke faas gjort nærmere end i Nibe. En lille hvid Hue bedækkede Hovedet, en stor Viinge med stivede Piber gik ud til hver Side og gik omtrent sammen i Nakken. Til andre Tider brugte Kvinderne Hovedtørklæder, mest uldne, men siden, efter at Skæghattene var gaaet af Brug, sorte Silketørklæder, ja, unge Piger brugte ogsaa undertiden kulørte Silketørklæder, desuden brugtes strikkede Tørklæder af baade unge og gamle. Til mindre festligt Brug var Dragten altid Hvergarms-Kjoler og Bomulds-Forklæder. Forskellige taabelige Moder som Krinoliner, Turnurer o. l. har jo grasseret en Tid, men saa er jo Menneskene ef-

ter en lille Tids Forløb kommen til Fornuft igen. De ældste gamle Kvinder, jeg kan huske, var iført Vadmels-Skørt, et grønt Vadmels-Bul med røde, strikkede Ærmer, og paa Hovedet bar alle Kvinder baade til Søndag og dagligt Brug hjemmesyede Huer, de ældre af Fløjl eller lignende, de unge af lys, blomstret Sirts.

Om Vinteren bestod Mandfolkernes Arbejde mest af Tærskning, Snekastning og Kreaturpashing. Man skulde ikke synes, der kunde være ret meget Arbejde ved Kreaturpashing i de smaa Besætninger; men man maa huske paa, at Staldene ikke var saa hensigtsmæssigt indrettede som de nuværende og særlig i Vintre med stærk Frost og Snelæg kunde det volde et betydeligt Arbejde med at faa Kreaturerne vandede, da Vandet som oftest blev taget fra en Dam i Nærheden, hvor der var sat et Trug til at drikke af. Var der saa Frost og Sne, maatte disse Forhindringer først fjernes, før Vand kunde øses op til Dyrene. I Magsvejr blev disse lukket ud i Smaaflokke, saa mange, som kunde komme til Trugget; men var Vejret for haardt, maatte Vandet bæres hjem. Naar Sæden om Foraaret var kommen i Jorden, bestod Karlens Arbejde mest i Tørvegravning og Lyngbjergning. Der blev gravet mange Slags Tørv. Til Skudtørvene maatte han have en Udiriller til Hjælp; men den Slags brugtes der ikke ret mange af den Gang; derimod brugtes der en Mængde Hedetørv eller Brændetørv, som de ogsaa blev kaldt, og det var en gammel Regel, at naar en Karl kunde grave to Læs Tørv a fire Snese en Dag, var det tilstrækkeligt, og det var et let Dagsarbejde. Ligeledes med Lyngslaaning: Naar en Karl kunde slaa et godt Læs Lyng pr. Dag, var det tilstrækkeligt, og var

Lyngen ikke altfor tynd, kunde en Karl udføre Arbejdet en halv Dag. Der skulde slaas Brændelyng, Faarelyng og Strølyng, og jeg kan huske, hvor jeg glædede mig til disse Lyngdage; thi saadan en Sommermorgen var det dejligt at gaa en Tur rundt i den store Hede og iagttage Fuglenes Færd og Liv i Hede og Moser. Hjejlerne var talrigst repræsenteret; de rugede paa Brinkerne rundt om Smaamoserne og kun, hvor Lyngen var lav og fuld af Mos; men alligevel tæt, byggede de Reder, men Hjejlernes graa og sorte Fjerdragt passede saa godt til Jordsmonnet, at det var vanskeligt at faa Øje paa dem, skønt de sad med Hovedet frit over Lyngen. Rylerne var mere aarvaagne, men de rugede ogsaa i Moserne paa Tuer og Smaæer ude i Vandet, saa de forstod vel, at deres Reder ikke var i Fare. I de større Moser var Vildænderne i Tørvegravene med deres Ællinger ved denne Tid; men det mærkelige var, at saasnart man fik dem at se, fløj Anden, og Ællingerne dykkede ned i Vandet, og hvorlænge man end ventede, fik man dem ikke at se mere. Hvorledes de bar dem ad med at faa Næbet ovenud og drage Aande, har jeg aldrig kunnet opdage. Urhønsene har jeg aldrig set, men jeg kan huske, at jeg en Gang som lille Dreng gik og fulgte med min Fader en Sommeraften uden for Huset. Pludselig hørte jeg en underlig Lyd ude fra Heden, og da jeg spurgte Fader, hvad det var, svarede han: Det er Ohokokken!

Saa kom

Høbjergningen og Høsten,

og alt Arbejdet blev naturligvis dengang udført med Haandkraft, og naar Rugen var saæt og Efteraarspløjningen overstaet, kunde Karlene begyn-

de i Laderne igen. Hele Vinteren igen-
nem havde Kvinderne travlt med at
korte, spinde, væve og strikke i al
den Tid, de kunde afse fra deres
daglige Husgerning. Omtrent alt, hvad
der brugtes til Beklædning, baade til
de kvindelige og de mandlige Medlem-
mer af Familien, baade Vadmel, Hver-
garn og Lærred lavedes i Hjemmene.
Det var ikke alle Husmødre, der ejede
en Væv, men saa var der Væversker,
der tjente Penge ved Væven. Til Lær-
red maatte man købe Tvisten; men
saa blev den vundet og vævet hjemme.
Hørlærred blev ogsaa lavet hjemme;
thi de fleste avlede selv lidt Hør og
havde ogsaa Apparater til at gøre den
i Stand med; saa dette Hørlærred var
helt hjemmeavlet. Til at sy Tøjet gik
der baade mandlige Skræddere og
Syersker: undt i Sognet, og saaledes
blev ogsaa dette Arbejde udført i
Hjemmene og udført billigt.

Det første, jeg ved om Postbefor-
dring hertil Sognet, var, at en Mand
kørte til Hobro to Gange ugentlig og
havde saa Breve og Aviser med, der
blev udleveret og afhentet i Ravn-
kilde, og hvad der ikke var udleveret
Dagen efter, blev sendt ned til Sko-
len hvor Læreren saa sendte det om-
kring med Skolebørnene. For ca. 80
Aar siden udkom en lille Avis i Ho-
bro: Hobro Avis, redigeret, trykt og
udgiven af H. O. Johansen, og det
var jo nok omtrent det eneste Blad,
der kom her til Sognet. Denne Avis
hentede jeg som Dreng hos en Nabo,
og det interesserede mig meget at
læse Nyhederne i den. Særlig kan
jeg huske en Begivenhed, der blev
meget omtalt, nemlig Kronprins Fre-
deriks Formøling med den svenske
Kronprinsesse Lovisa. I de fleste af
Landets Byer var der Festligheder i
den Anledning og i Hobro blev der

ved Festligheden afsunget følgende
Sang, saavidt jeg husker, skrevet af
en Lærer Kjærsgaard:

I Dag ved Mælarns Strande
Der knyttedes en Pagt,
Som over Nordens Lande
Har Folkeglæde vakt.
I trende Broderriger
Fra Borg, fra Hyttens Tag
Den samme Bøn opstiger:
Gud signe denne Dag.

Hvad sjælden, skønt tit sjungen,
Man saa ved Trønens Fod:
En Pagt, som Blomst udsprungen
Af Kærlighedens Rod;
Det, Frederik og Lovisa,
Vi saa hos Eder to
Freja, den hulde Disa,
Indvied Eders Tro.

Alt paa de gyldne Tene
Sit Rosenbaand hun spandt,
To Hjerter, unge, rene,
Med det hun sammen bandt.
Vel Fyrste og Fyrstinde,
Dog Kvinde først og Mand,
At de maa atter binde
Tilsammen Land og Land.

O, Danmark! skjul din Taare
Selv under Glædens Dragt.
Den Brud, din Søer mon kaare,
Snart bliver til dig bragt;
Hvo véd, hvad selv hun bringer
En Gang sin Moder ny,
Naar Frelsens Time klinger,
Og Mørkets Magt maa fly.

Paa Bjerge og i Dale,
Ved Hav, ved Belt, ved Fjord,
De samme Længsler tale
De samme Haabets Ord:
I trende Broderriger
Fra Borg, fra Hyttens Tag,
Den samme Bøn opstiger:
Gud signe denne Dag!

I København sang Studenterne ved et Fakkeltog:

Med Faklernes Blus og med Tonernes
Komme vi Unge, | Klang
Vor Stræben er Lys, og vor Glæde
er Sang,

Og Hjertet vi bærer paa Tunge.
Mens Løvet bræmmes af Flammens
Guld,
Studenten synger sin Hyldest og Huld.

I selv er jo unge, endnu er som vort
Haabet jert Rige.

Om Bølgen end skummer, og Skyen
staar sort,

I Solglans dets Fjeldtoppe stige.
Og Livet tegner sig stort og rigt,
Som Heltesaga, som Kærlighedsdigt.

I forrige Aarhundrede vandrede mange, baade Mænd og Kvinder, rundt paa Landet, dels tiggede de, og dels solgte de Hvedebrød, Træskeer, Bliktøj eller andet, og samtidig fik de altid lidt Fødevarer i Kurven hjem. En af de første, jeg kan mindes, var Søren Klysner, der var ikke saa lidt drikfældig. Han var en Skolelærersøn her fra Ravnkilde. Johan Klysner var Lærer i Ravnkilde omkring ved 1800. Han døde her 1813, 82 Aar gammel, og hans Søn Jens Johansen Klysner fulgte ham i Embædet, men døde allerede 1826 af Tyfus. Han havde fire Sønner, alle ualmindelig godt begavede. Den mest begavede af dem er Johannes Klysner, der blev Lærer og Kirkesanger i Øls ved Hobro, men lavede nogle falske Pengesedler og fik nogle Aars Tugthusstraf, lærte i Fængslet Væveriet, blev senere gift med Jor-demoderen i Fiskbæk ved Viborg og døde i Over-Hornbæk ved Randers 1882. Broderen Jens Klysner, der ligesom de andre Brødre var en Del forfalden, naaede aldrig anden Stilling

end Arbejdsmand, men var vidt bekendt som Lejlighedsdigter og Visedigter. Baade de to nævnte og Broderen Frederik Klysner var meget poetisk begavede. Der fortælles, at de kunde improvisere eller paa staaende Fod lave Vers, og fra Johannes Klysners Haand findes endnu smukke kaligraferede Gravvers og andre Lejlighedsdigte, ligeledes skal der findes nogle af ham udførte Litografier af Viborg Domkirke, som han gik omkring og solgte. Jens Klysner døde som Fattiglem i Gislum Sogn. Frederik Klysner naaede at blive Seminarist og blev Lærer i Giver, men var alle Dage en lystig Broder, der endte med at drive rundt i Egnen for at faa Brændevin. Den sidste Tid opholdt han sig mest i Farsø Sogn, hvor han døde 1890.

Søren Klysner havde ikke de andre Brødres Begavelse paa Digttekunstens Omraade, men samme Hang til Brændevin. Om Sommeren agerede han Murer og om Vinteren Sadelmager, og en hel Del af Tiden drev han rundt og bjergede Føden og især en Del Snapse. Naar eller hvor han døde, kan jeg ikke huske noget om.

I Ll. Rørbæk levede ved Midten af forrige Aarhundrede en Mand ved Navn Peder Christiansen; men paa Grund af sin Drikfældighed og paa Skalkestreger bekendt under Navnet: Den slemme Pi Christian fræ Fæhlrend. Der blev i min Barndom fortalt mange Historier om ham. En af dem er følgende, som ogsaa er et Bevis paa Folks Overtro i disse Tider: Peder Christian, der kunde lidt af flere Haandværk, arbejdede sammen med nogle andre Murere ved Ravnkilde Kirke, og under Middagspausen havde de nydt lidt rigeligt af Brændevinsflasken, og da de saa hav-

ne faaet Ild paa Piberne, slentrede de ind i Gravkapellet, og Peder Christian satte et af Ligene i siddende Stilling i Kisten, stak Piben i dets Mund og befalede det at ryge, og da der ingenting skete, tog han Piben, men slog samtidig Liget paa Siden af Hovedet, saa dette røg ud paa Jorden; men i samme Øjeblik fyldtes Kapellet og hele Kirken med en saa kvælende Røg, at de maatte flygte ud saa hurtigt, de kunde. Selv efter sin Død havde han ikke Ro, men rumsterede hjemme paa Loftet hver Nat; men saa kom en af Familien i Tanker om, at der paa Loftet laa et Stykke Fjæl, som de vidste, at Peder Christian havde stjaalet, den tog de saa og gik og gravede den ned i hans Grav, og si- uen mærkede de ikke noget til Gengangeriet. Jeg husker en gammel skikke- lig Mand fra Rold ved Navn Pi-Kje- sten, der gik rundt her i Sognet med Hvedebrødskurven. Han fortalte en Gang, at han var ude at trække med en Ko og havde Hvedebrødskurven med. Koen blev imidlertid træt, og for at stimulere den lidt tog han en Kage og gav Koen. En af Tilhørerne spurgte lidt tvivlende: Vilde Koen nu ogsaa æde Kagen? Ja, den to'en skam gratis! Og det blev til et helt Mund- held: Den to'en gratis, lissom Pi Kje- stens Ko tog Hveddekagen. En gam- mel Mand Niels Iversen, der boede i et gammelt Hus Syd for Nysum nedre Bakke, gik rundt i Sognet og spillede paa Violin og tiggede paa den Maade en lille Skilling. Huset er forsvundet, men jeg tror, der staar en forkrøblet Hyldebusk ved Stedet endnu. Christen Støvring gik omkring og solgte Træskeer. Det hed sig, at de smuk- keste og glatteste Skeer skulde laves af Abild (det er Æbletræ), og nu traf sig, at en anden gammel Mand, der

boede sammen med Christen Støvring, og hed Niels Abild, sad hjemme og lavede Skeerne, derfor fortalte Støvring altid, naar han faabød Varerne, at det var Abildskeer. En af gamle Lærer Adamsens Sønner, Anders Adam- sen, gik ogsaa rundt i Sognet, men blev mere og mere fordrucken og hængte sig tilsidst i et Tørvehus. En anden af de omstreffende her fra Egnen var Christen Bradstrup. Han vilde gerne arbejde, men blev dog mere og mere forladt og gik saa til- sidst en Nat ind i en Købmands Pak- hus, aabnede Hænen paa Brændevins- tønden og satte Munden under. Om Morgenens var Bradstrup død og Bræn- devinstønden tom.

En anden Original var Klok-Jens. Han var, som Navnet antyder, Klok- mager og boede i et Hus paa Skaarup Hede. Da han havde købt Hedelod- den og skulde have Hus opført der- paa, gravede han alle de store Kampe- sten, han kunde finde, baade paa sin egen og Naboernes Ejendomme, og transporterede dem ofte paa Træer og Ruller flere hundrede Favne hjem til Byggepladsen, hvor han atter rul- lede eller hejsede dem op paa himan- den alene Mand, til Muren var høj nok. Naar han færdedes ude, gik han altid med en tre Alen lang Stav, i den ene Ende forsynet med en Jernpig, i Haan- den for at værges sig mod Overfald, da han led af en Slags Forfølgelses- vanvid. Han var ikke gift, men havde en Pige til Husholderske i mange Aar. Hun havde heller ikke været gift, men havde to Drenges, som gik i Skole her i Ravnkilde, men som jeg aldrig siden har hørt noget til. Klok- Pigen døde nogle Aar før Jens, og nu maatte han selv føre Hus og lave Mad, og Jens var baade sparsommelig og praktisk. Naar han kogte Kød

eller Flæsk, rørte han Mel i det fede Vand, til det blev en passende Grød, og den kunde han saa have i lang Tid og skære Skiver af til Paalæg paa Brød. Nu er det ca. 55 Aar, siden Klok-Jens døde; men for ganske faa Aar siden stod endnu nogle Mure af Ejendommen, han den Gang byggede af de vældige Kampesten.

Den mest kendte af alle disse Originaler var dog Ni-Christian. Han var ikke, — ligesaa lidt som Klok-Jens — forfalden til Drik og vagabonderede heller ikke saadan som mange af de andre. Den slemme Pi-Kristian var hans Farbroder, og han havde arvet nogle af Slægtens Forbrydertilbøjeligheder. Som ungt Menneske giftede han sig med en Pige fra Ll. Rørbæk, som de kaldte Otte-Maren, og da han var en Person, der ikke var særlig godt lidt, og Forholdet til Hustruen heller ikke var særlig godt, saa fandt man paa at give ham Øgenavnet Ni-Kristian. De levede i et Hus i St. Rørbæk, det sydligste ved Hobrovejen, og han arbejdede paa Eggen Syd for Hobro. Hustruen havde en Pige uden for Ægteskabet, der ogsaa tjente der ude i Sønderregnen og var ved Konfirmationsalderen. Det var om Julen 1870, at Christian havde været hjemme hos Hustruen i nogle Dage. Steddatteren havde ogsaa været hjemme paa Besøg. Hans Besøg i Hjemmet endte som sædvanligt med

Skænderi og Ufred,

og den 28. Decbr. blev Kristian og Pigen enige om at følges ad fra Hjemmet efter deres respektive Arbejdspladser, da de saa kunde gøre Følgeskab et langt Stykke. Om Morgenen efter fandtes Hustruen og deres to Børn dræbte. Moderen og det ældste af Børnene, en Pige ved Navn Christine

Marie Birgitte Svendsen, 3½ Aar, som Christian heller ikke var Fader til, var hængte, og deres fælles Barn, Ane Kirstine Nielsen, ½ Aar, fandtes kvalt i Vuggen. Der forelaa nu to Muligheder, enten at Konen var bleven ked af Tilværelsen og selv havde udført Udaaden, eller at Christian var vendt tilbage efter at have fulgt Steddatteren paa Vej og udført den gruelige Gerning. Baade Politiet og Befolkningen udpegede straks Kristian som Gerningsmanden, og han sad arresteret i lang Tid; men han paastod vedblivende, at han var uskyldig, og han blev omsider løsladt af Mangel paa Beviser. Maaske var Manden ogsaa uskyldig; men blandt Befolkningen blev han ved at være mistænkt for Mordet. Senere var han flere Gange i Konflikt med Loven. En Tid boede han i Østjylland paa forskellige Steder, og en Dag kom han ind i en Smedie med en gammel Bøsse og vilde have noget gjort i Stand ved Laasen. Paa Svendens Spørgsmaal, om det var sikkert, at Bøssen ikke var ladt, svarede Kristian, at det var ganske sikkert. Bøssen var alligevel ladt, og da Svenden tog om Løbet og lagde den i Ilden, gik Skuddet af og dræbte Smedesvenden. Det blev nu oplyst, at Kristian og Svenden havde haft lidt udestaaende med hinanden, og Politiet tog nu

atter Afjære,

og Kristian blev sat fast, idet han mistes for at have været vidende om, at der var Skud i Bøssen; men som sædvanlig kunde der ikke skaffes tilstrækkelige Beviser imod ham, og han blev igen sat paa fri Fod. Nogle Aar senere boede han i Tobberup ved Hobro, hvor han havde indrettet en lille Hytte til Smedie; men saa en Dag, da der var stærk Blæst, kom

oer Ild i Smedien, og baade den og flere Gaarde, der laa i Vindretningen, nedbrændte Kristian blev nu atter arresteret, men paastod som sædvanlig, at han var uskyldig, og at det var ved et Uheld, der var gaaet Illo i Smedien. Alligevel slap han ikke denne Gang fri for Straf, men maatte tilbringe et Par Aar paa en Straffeanstalt, dømt for Assurancesvig. Efter udstaaet Straf kom han her til Ravnkilde igen og byggede sig et lille Hus ved den store Sørose. Her levede han alene til sin Død for godt en halv Snes Aar siden. Flere Gange averterede han efter en Husbestyrerinde, og flere rejste efter Avertissementet; men fortrak skyndsomt, saa snart de saa Manden og Lejligheden. Han opnaaede at faa Æresoprejsning og modtog i sine sidste Aar Aldersrente. Som før omtalt var han finger-nem, og han udskar en Gang af sort Moseeg en Fotografiramme, som han sendte til Kongen. Gaven blev modtaget, og Christian fik en Dusør tilsendt tilligemed en Tak; men da han prøvede det anden Gang, blev Gaven sendt retur med den Bemærkning, at man ikke ønskede flere af den Slags.

En Søn af „den slemme Pi-Kristian“ ved Navn Niels Pedersen Møller (Møller var ellers deres Familienavn), men kendt under Navnet Niels Fælrende, altsaa af samme Forbryderslæggt, begyndte allerede som Dreng sine Unoder. Som tolvvaars Dreng tjente han i Kongens Tisted, og her brændte han sin Husbonds Gaard af. Han kom nu paa en Straffeanstalt i fire Aar, og i sit sekstende Aar kom han til Ravnkilde for at blive konfirmeret, og den Vinter, han gik til Forberedelse, gik han ogsaa i Skole her. Han var en stor, stærk Knægt med et ret

skummelt Udseende,

og jeg kan huske, at naar vi skrev Skønskrivning og han ikke syntes, der var varmt nok i Skolen, satte han sig paa Bænken ved Siden af Kakkellovnen og tog sine Bælgvanter paa, og saaledes sad han og skrev i Skrivebogen. Læreren bad ham naturligvis om at tage Vanterne af, men Niels sagde Nej, og derved blev det. Han tyranniserede alle Drengene i Skolen, idet han jo var ældre, større og stærkere end nogen af de andre, og saa truede han dem altid i de grimteste Udtryk, men jeg kan egentlig aldrig huske, at han gjorde nogen Fortræd.

Efter Konfirmationen var han borte fra Sognet i nogle Aar; men dukkede saa op her igen og lejede sig en Stue, saa hist, saa her, og da han lige som hele Slægten var haandsnild, tog Folk ham undertiden paa Dagleje, og der imellem lavede han forskellige Træarbejder hjemme. En Sommer kom han til Nørlund paa Arbejde, og her lærte han at kende en Kvinde ved Navn Ane Marie Poulsen, almindelig kendt under Navnet „Galoppen“, og giftede sig med hende. Han købte nu en Lyngbrink vest for Borremose mellem Binderup og Sjøstrup og byggede der et lille Hus, hvor de boede i mange Aar. Børn havde de heldigvis ingen af sammen, og de blev tildels forsørgede af Kom-munen her. Han voldte Sogneraadet

megen Ulejlighed

med sine Skrивerier; thi naar han syntes, Understøttelsen var for karrig, og personlig Henvendelse ikke frugtede, skrev han en Besværing paa en tre, fire Ark Bikubepapir og vandrede til Aalborg og overrakte Stiftamtmanden personligt, hvis det var ham mu-

ligt; det førte jo til Skrivelser frem og tilbage mellem Amtet og Sogneraadet, og det gentog sig Gang efter Gang. En skønne Dag eller rettere Nat brændte Hytten, og Niels paa-stod jo i Forhøret, at han ikke havde sat Ild paa den, men han kunde tænke sig den Mulighed, at deres Ged, der stod bunden i Nærheden af en Stolpe, havde gnedet sig saa længe paa Stolpen, at der var gaet Ild i denne. Om Politiet tog dette for gode Varer, er vel tvivlsomt, men Niels slap for den Gang.

Det varede dog ikke længe, før han kom i Klammeri med en Nabo, idet han skød dennes Høns. Det blev meldt til Politiet, thi Naboerne var bange for ham, og da han ved Anholdelsen ogsaa truede Politiet med Skyderen, maatte Niels vandre i Tugt-huset et Par Aar. Kort før hans Hjemkomst indfandt Konen sig hos Provst Rasmussen og vilde have Skilsmisse, nu var der en Lejlighed til at blive skilt ved ham, sagde hun, og hun havde aldrig haft det saa godt som nu — hun var nemlig flyttet til Ravnkilde — men, skønt Provsten paa det indstændigste fraraadede det, blev Ane Marie ved sit og blev virkelig skilt fra Manden; men det gik, som Provsten forudsagde, at saasnart Niels Fælrende var kommen hjem og faaet Hytten ordnet lidt, kom han kørende en Dag og hentede „Galoppen“, og hun tog gladelig med ham. Deres Samliv havde altid været ret stormfuldt, og Provst Rasmussen havde separeret dem et Par Gange, men saasnart det var sket, flyttede de sammen igen. Ikke ret lang Tid efter, at de var flyttet sammen sidste Gang, blev Niels syg og blev indlagt paa Farsø Sygehus, og dette Sygehusophold endte med Døden. Han blev begravet paa Ravn-

kilde Kirkegaard. Hans Kone havde nogle Dørn før Ægteskabet, og nu kom hun til at bo hos en Søn, der var Møller, og der blev hun vist til sin Død.

En anden af den slemme Pi Kristians Sønner, Peder Fælrende, kom hertil for ca. 25 Aar siden fra Maaløv paa Sjælland med en stakkels syg Kone. Hun var vist en Svensker, men gjorde Indtryk af at være en ordentlig Kvinde. Han kunde ikke bestille andet end passe Konen, der stadig var sengeliggende, og Naboerne sagde, at han var god mod hende; men den sidste Tid før hendes Død blev der lejet en Kone til at passe hende. Efter hendes Død forsvandt Peder her fra Sognet, og hvor han døde husker jeg ikke.

Christen Christensen eller Tru-Christen, hvilket Navn han var kendt under langt ud over Sognets Grænser, var fra Dreng Handelsmand. Han begyndte med at købe Lammeskind og udvidede efterhaanden Forretningen til at omfatte alle Slags Huder og Skind samt Uld, og ligeledes blev han Storopkøber af baade Svin og Kreaturer. Skind- og Uldhandelen drev han en Tid sammen med en Storhandelsmand, mest kendt under Navnet Peder Smed fra Hørby, men da denne gik Fallit, tabte Christen en Del af sin sammen- sparede Formue. I Lille Rørbæk havde han mest

sit Tilholdssted,

thi han var af samme Slægt som de foran nævnte, men han var aldrig rigtig i Konflikt med Loven. Aar ud og Aar ind drog han rundt i Ravnkilde og omliggende Sogne for at slaa en Handel af, maaske om en halv Snes Fedestude, maaske om et enkelt Kalveskind, som han rullede ind i den

Sæk, han altid gik med, og tog under Armen hjem. Ved Ihærdighed og Spar-sommelighed forøgede Christen stadig sin Formue, og han blev, efter den Tids Synsmaade, en rig Mand. Det var der imidlertid ingen, der kunde se paa ham, thi han vedblev, saa længe han var rask, at trave rundt i sine tarvelige, hjemmelavede Klæder og et Par blankpudsede Træsko med rene Halmvisker i for at lave en Handel om et eller andet. Skønt han aldrig var gift, har han dog en Søn; der var nemlig en Pige i Lille Rørbæk, der fik et Barn, og Christen blev ud-lagt som Barnefader, og uagtet Chri-sten protesterede, maatte han hjde i det sure Æble, da Pigen førte Vidner i Retten, hvad vel sjældent sker i den Anledning; men denne Dreng var født Forbryder og har været straffet mange Gange, mest for Tyveri. Christen havde et Aar lejet et gammelt Hus i Lille Rørbæk, og her havde han ophobet en Masse Uld, som han ikke havde kunnet afhænde uden Tab, da Pri-sen i lang Tid var gaaet ned, men en Nat brændte Huset og Ulden med, og Christen var saa heldig, at han havde Lageret godt assureret. Vel blev Christen mistænkt som Brandstifter, men han kunde jo bevise, at han havde opholdt sig den paagældende Nat hos en Ven i et Nabosogn. Bran-dens Aarsag blev naturligvis

aldrig opklaret,

men da den nævnte Vens Gaard et Aars Tid efter brændte, blev baade han og Christen sat fast igen, og Chri-sten maatte denne Gang sidde i Spjæl-uet længe; dog fik dette Ophold jo ogsaa Ende, og Brandaarsagen blev heller ikke her opklaret. Som tænkt Aarsag blev opgivet ved Forhøret, at en Lem stod aaben paa Sydsiden af

Laden, inden for Lemmen stod en Blæ-semaskine, og da det var en Storm-vejrdsdag, havde Blæsten sat Maskinen i saa stærk Fart, at den havde sat Ild paa sig selv. Om Politiet gik ind paa Tanken, ved jeg ikke, men anden Aar-sag blev som sagt aldrig opdaget.

Da Rørbækgaard blev overtaget af Kreditforeningen, købte Christen af denne Teglværket med den store, nu udstykkede Sømose og flere Moser samt ca. 50 Tdr. Land Mark, dog var det meste den Gang Hede. Siden forpagtede Christen Teglværket og det hele ud til en ung Teglbænder fra Mors, hos hvem Christen saa tog Op-hold og blev til sin Død. Teglbæn-deren arvede Christens Formue; men den var nok allerede svunden stærkt ind, og ved Teglbænderens Død ef-terlod denne sig intet. Christen havde sikkert i de sidste Aar sat

Formuen overstyr,

i alt Fald en Del af den, ved Hande-len, som han ikke rigtig kunde følge med i.

I forrige Tider drevs en Del Kryb-skytteri her i de store Skove, men det har vist ikke været bedre først i dette Aarhundrede. En af de værste Krybskytter var i en lang Periode Tru-Drejes, en Broder til True-Chri-sten, og hans rigtige Navn var An-dreas Christensen. I Skovene her om-kring drev han Krybskytteri i mange Aar, og uagtet der Aar efter Aar blev passet paa ham, forstod han sta-dig at undgaa Opsynet. Han var en kraftig og smuk Mand og ligesom Bro-deren ædruelig og ordentlig i andre Retninger. Sine Tilholdssteder havde han hos Husfolk i Nærheden af Sko-vene, men hvor de selv havde Jagt-retten. Hos dem sov han ud efter Nattens Anstrengelser, og de hjalp

ham ogsaa med at bringe Vildtet til Salgsstederne. Men, som Ordsproget siger, Krukken gaar saa længe tilvands, til den kommer hankeløs hjem. En Nat blev Drejes fanget og maatte aflevere Bøssen. Han var nu en ældre Mand, og der blev vist ikke gjort noget ud af Sagen fra Godsets Side. Lang Tig efter fik han Tilsigelse om at møde paa Nørlund en bestemt Dag, og saa fik han sin Bøsse udleveret igen imod Løfte om ikke mere at jage paa Godsets Enemærker. Jeg vil antage, at han holdt Løftet, thi i sidste Leveaar saa vi aldrig Drejes herude.

En anden Ting, der var mere omtalt i ældre Tider, var Skovtyveri. Det var noget, Bønderne var vant til fra Hoveriets Tid; at hente et Træ i Skoven, naar de kunde se en Lejlighed til det, ansaaes ikke for at være hverken Synd eller Skam. En ret pudsig Historie, som virkelig skal være røregaet, blev ofte fortalt, mens jeg var Dreng. Skovfogden i Trads var vistnok en ret betroet Mand og dygtig i sin Gerning, men han havde den Fejl, at han havde Flasken temmelig kær. Nogle Gaardmænd var kommen til at tale om, at de manglede Træ, og blev saa enige om at prøve at gøre et rigtig Kup. Et Par af Mændene, hver med en Flaske Brændevin i Lommen, lavede dem et Ærinde ind til Skovfogden, og snart sad de og Skovfogden godt bænkedede og tog godt for sig af Snapsen, men der blev naturligvis paaaset, at Skovfogden

lik Broderparten.

Imens gik et Par Mand ind i Skoven og fældede et stort Træ. Da Skovfogden var bleven saa beruset, at han ikke kunde gaa ud, sagde de

to Gavtyve Farvel og gik. To Vogne holdt da parate ved Skoven, og dem fulgte Mændene med ind i Skoven til Træet. Vognene blev nu lassedede og sendt hjem efter med Ordre til at møde igen saa hurtigt som muligt; men da det saa ud til, at der var tre Læs tilbage, gik de to tilbage til Skovfogedboligen, hvor de først overbeviste sig om, at Beboerne sov, hvorefter de gik ind i Stalden, hvor Skovfogdens to pæne Skimler stod. Dem spændte de saa for Skovfogdens Vogn og kørte i Skoven med dem efter det sidste Læs. Efter Turen blev Hestene naturligvis sat i Stalden igen, Vognen paa Plads, og alle Sporene saa godt udslettede som muligt, og om Morgenen efter anede Pingel ikke, hvad der var passeret om Natten.

Om Vinteren, naar der var stærk Snefald, maatte Beboerne fra hele Sognet møde til Snækastning paa Hovedlandevejen, og for den var gjort farbar, var der ikke Tale om at faa Sognevejene opkastede. Der var som oftest nogle Gaardmænd, der kørte i Slæde, da det ellers vilde tage for meget af Dagen for dem, der boede i den vestlige og sydlige Del af Sognet, at gaa i den dybe Sne ca. 1 Mil. Ravnkilde Sogn skulde holde Strækningen fra Gandrup til Rold Kro, og der var altid stærk Snelæg i Lavningen, der kaldes Hofmansdam. Arbejdet endte som oftest ved Rold Kro, hvor ogsaa Hestene var indstaldede, og nu blev der gerne et lille Sviregilde i den sidste Ende. Ofte maatte en Del af Arbejderne gaa den lange Vej hjem, fordi de ikke vilde deltage i Svireriet, og mange havde jo heller ikke Raad til det. Jeg kan huske, at Far en Gang, mens jeg var en lille Dreng, kom vandrende træt hjem sent om Aftenen med en Pose Hvedebrød

til Mør og os i Stedet for at svire Pengene op i Rold Kro.

Naar der i det foregaaende er skilddet flere Originaler af en bestemt Slægt, skal det her bemærkes, at disses Efterkommere gennem de 2—3 Slægtled er bleven hæderlige, dygtige og brave Samfundsborgere, hvoraf flere er betroet baade private og kommunale Tillidshverv her i Sognet saavel som uden for dette. I den Retning er Udviklingen altsaa, som paa saa mange andre Maader, gaaet den rigtige Vej, og saaledes burde det jo stadig gaa, at den ny Slægt, der afløser den gamle kan naa et Trin højere op end denne.

Saa var der i forrige Tider Kræmmerne, som berejste Landet paa Kryds og tværs. Til en Begyndelse var det de saakaldte Ribekræmmere, der berejste Egnen men efterhaanden blev det Folk fra alle Egne af Jylland, der slog ind paa denne Handelsmaade. De kendte jo den Gang ikke andre Befordringsmidler end Apostlenes Heste, og det var tunge Byrder, de maatte slæbe rundt med, og disse Kræmmerposer repræsenterede betydelige Summer. Alle Slags Silketørklæder, baade til Kvinder og til Mænd, saavel som uldne og Bomuldstørklæder, Sirts- og Bomuldstøj og mange flere, den Gang brugelige Toiletgenstande. Det skal have været ret farligt at foretage Hjemreisen; thi saa vidste jo enhver, at de havde faaet deres Kram omsat i kontante Penge. I alt Fald maatte de sørge for kun at rejse ved højlys Dag, da de ellers let udsatte sig for Overfald af Tætere, og andet omstrejvende Pak. Ribekræmmerne forsvandt her fra Egnen; men de stedlige Kræmmerere færdedes her i mange Aar efter. De to mest kendte af disse her i Sognet var vist „den bitte Kræn

Bak“ og Anders Havbro, men ingen var mere populær her i Sognet end Kræmmer-Birthæ. Hun stammede egentlig her fra Sognet, men boede i Ove. Hun færdedes med Kræmmerposen her i Egnen i mange Aar og var afholdt alle Vegne. Der var ingen Købmandsforretning i Sognet i ældre Tider; men om ved 1860 etablerede en Mand ved Navn Lars Christian Pedersen en Høkerhandel i Nysum, nogle Aar senere begyndte en fremmed, S. Nielsen, Købmandshandel og Bageri ved Konradsminde, men opgav det efter nogle Aars Forløb, og Handelen og Bageriet blev nu flyttet til en Gaard Nord for Ravnkilde, og nogle Aar senere fik Bageren bygget Bageri og drev ved Siden af dette Købmandshandelen, dog er denne senere nedlagt, efter at der var etableret en ny Købmandsforretning ved Siden af, og som bestaar endnu. Høkerhandelen i Nysum var da nedlagt og Huset købt til Brugsforening. Ved Aarhundredskiftet blev der oprettet en lille Brugsforening i Ravnkilde; men først 1904 blev den nuværende Brugsforeningsbygning opført; men er tilbygget og udvidet flere Gange senere.

Den for Landet saa

ulykkelige Krig

i 1863—64 krævede ogsaa nogle Ofre her fra Sognet. I Ravnkilde Kirke er indmuret en Tavle med Navnene paa de tre faldne, nemlig: Niels Christian Nielsen, Anders Nielsen og Christen Jensen. De var alle ugifte.

Et Par Aar efter Krigens Slutning blev Længdebanen færdig til Aalborg og Trafikken aabnet fra Randers til Aalborg. For Ravnkilde Sogns Vedkommende var det jo mest Arden Station, der fik Betydning. At man nu kunde faa Varer sendt til og fra Sta-

tionen, var for Egnens Befolkning et hidtil ukendt Gode; dog størst Betydning fik Stationen vel nok for Skovene ved Befordringen af de store Mængder af Skoveffekter baade fra Nørlunds Skov og Savværk og fra de store Skove ved Rold og Arden. Det er uhyre Mængder af Bygningstømmer, Brænde og alt Slags Gavntræ, der i Aarenes Løb med Banen er blevet befordret fra Skovene og Savværkerne ud over det ganske Land, ja endogsaa i Krigstiden til Udlandet. Savværket her har siden dets Tilblivelse tillige med Skovhugsten givet godt lønnet Arbejde til mange Mennesker.

Storkene.

Paa de fleste af Gaardene, især dem, der laa i Nærheden af Engen, fandtes i gamle Dage Storkerede, og disse Reder kunde i Aarenes Løb naa en anseelig Størrelse. Jeg saa for nogle Aar tilbage en Storkerede, der var taget ned, fordi Laden skulde tækkes om, og Tømmeret heller ikke længere kunde bære Reden, og ved Bortførselen viste det sig, at Reden fyldte to Vognlæs. Den Gang kunde man sent om Eftersommeren se Storkene samles hist og her i hundredvis til Generalforsamling kort forinden Afrejsen; men nu er det jo ligefrem en Sjældenhed at se en Stork her paa Engen. Ogsaa Viberne tynder det stærkt ud i. De uopdyrkede side Enge var Vibernes rette Tumleplads og Yngleplads. Nu er Engene jo de fleste Steder kultiverede, og Viberne maa for en Del tage Til Takke med at lægge deres Æg paa Pløjejorden paa Marken, og her kan Rederne jo ikke altid blive skaanet ved Jordens Forarsbehandling. Hvad der er endnu mere kedeligt, er, at Antallet af vore mest afholdte Sangfugle, Lærkerne, og-

saa stadigt formindskes. Hederne er opdyrkede, de gamle Diger og Grøfter forsvundne, og Lærkeredernes paa den flade Mark bliver stadig efterstræbt af Krager og Skader, hvilke Fugle har formeret sig i en betænkelig Grad siden Smaaplantager og gode Læplantninger om Haver og Gaarde er voksede op. Stærkenes Antal er vist tiltaget betydeligt i den sidste Snes Aar, og det er jo da en af vore livligste og mest afholdte Fugle, skønt de er nogle slemme Kirsebærtyve. Den lille elskelige Solsort, der fløjter saa dejligt om Sommeren, baade før Solopgang og efter Solnedgang, er talrigere nu end forhen, da vi aldrig saa en Solsort andre Steder end i Skoven, medens vi nu har dem i Haven Aaret rundt.

Det smukke Ravnkilde.

Ravnkilde Sogn er fra at være et af de fattige Hedesogn for hundrede Aar siden blevet bekendt som en af Himmerlands smukkeste og frodigste Pletter, rigt udstyret, som det er fra Naturens Haand med Skove og Enge, med Bakker og Dale og fremfor alt frodige og vel dyrkede Marker. Der findes mange smukke Udsigtspunkter her i Sognet. Ved Ravnkilde Kirkegaard er der en dejlig Udsigt en Sommerdag ind over Engene til Nysum By, der ligesom kravler op ad Bakken paa den anden Side af Engen. Eller man fra Bakken Øst for Fyrkilde ser mod Nordvest ind over Eng og Kratbakker til den nye By, Ladelund, der ligger langs med to Kommuneveje, med smukke Haver og frodige og vel dyrkede Marker og saa i Baggrunden Haverslev By, eller man fra Bakken Nord for Bisgaard ser ind over Enge og Krat til Nørlund Slot med den røde Hat og med den dejlige Bøgeskov som

Baggrund. Men maaske dog den aller-kønneste Udsigt findes fra Ravnkilde Præstegaard, naar man lader Øjet følge Engene mod Nord indtil Damborgtro og Skovfogedstedet Damborg med Rold Skov paa den anden Side af Engene og længere mod Syd de skovklædte Bakker med Rold By og deres hvide Kirketaarn til Baggrund.

I min Barndom bestod Skovene her omtrent udelukkende af Løvtræer, for største Delen Bøg, men ogsaa en Del Eg, Birk og andre Løvtræer fandtes. Nu er det anderledes. Antagelig er ca. to Trediedele af Areaalerne nu optaget af Granskov eller i alt Fald Naaleskov. Naar man for Aar tilbage kom uden for Huse og Gaarde først i Maj, vendte man uvilkaarligt

Blikket mod Nord for at se, om Bøgen var udsprungen om Natten, og naar det saa var sket efter en mild og fugtig Nat, var det et dejligt Syn at se den lange Linje mod Nord, iklædt det skæreste lysegrønne Skrud, og Kvinderne ventede nu ikke længe med at komme en Tur i Skoven for at samle Bøgegrene til at pynte op i Hjemmene med. Vel længes man endnu om Vaaren ligesaa meget efter at se Bøgen grønnes; men det er ikke mere det stolte Syn af den lange, lysegrønne Linje — nu ser man kun nogle store lysegrønne Pletter mellem de mørke Graner, og det jo ud til, at Bøgeskoven omtrent vil forsvinde med dette Aarhundrede.